

Българи

БРОЙ 3 | 2021

ЦЕНА – 30 кč

Варна празнува

Проф. Атанас Раденски за желанието да живеем различно

170 години от рождението на Тодор Каблешков

Проф. Милко Палангурски за елитите на нацията

Синята кръв задължава

Ропотамо – точката на безвремието

„Продадена невеста“

Ученици, родители и учители от Българското неделно училище към сдружение „Възраждане“ посетиха през юни адаптацията за деца на известната чешка комична опера „Продадена невеста“ от Бедржих Сметана. В галерията на „Писецка брана“ те имаха удоволствието да се запознаят с либретото и да чуят най-известните

арии, ансамбли и хорове от „Продадена невеста“ в изпълнение на певци от двата пражки оперни театъра - Пражката Държавна опера и Националния театър. Представлението е в рамките на проекта „Хайде на опера“, който изпълнители от Държавната опера в Прага реализират ежегодно за младите слушатели и зрители.

Скъпи читатели,

През октомври се навършват 20 години от регистрацията на гражданско сдружение „Възраждане“ в град Прага. Дейността на дружеството е изключително богата. Изпълнена е с десетки концерти, с богата издателска дейност (списание „Българи“), с реализирането на различни културни и образователни проекти (Дни на българската култура, Българско неделно училище „Възраждане“), с чествания на традиционните и национални празници, които радват години наред широката общественост в чешката столица. Юбилея отбелязваме с изложби, концерти, литературни срещи и конкурси - доколкото ни позволяват ограниченията, наложени заради Ковид-19. Тази година летните приморски странствания ни отвеждат в слънчева Варна, където празнуваме 100-годишната от обявяването на града за морски курорт. Царицата на Черноморието бързо започва да привлича хиляди курортисти от близо и далеч. Също преди 100 години в Морската столица е създаден и драматичният театър, който носи името на Стоян Бъчваров. Културата и днес е неразривна част от облика на града. За да усетим истинския дух на Варна, трябва да се потопим не само в морето, но и в множеството музикални, театрални и филмови фестивали, привличащи ежегодно почитателите на изкуството от страната и чужбина. На международния театрален фестивал „Варненско лято“ се срещаме с харизматичната артистка и режисьорка Бойка Велкова и с новите ѝ превъплъщения на сцената. На Алеята на книгата разговаряме с историка проф. Милко Палангурски, който (за разлика от някои

Устието на Ропотамо е истинско райско кътче

Снимка: Деница Проданова

наши политици) отдавна е прозрял, че спасението на нацията е в нейните елити. Много интересна е и срещата с математика и писателя проф. Атанас Раденски, у когото не заспива желанието да живее различно, да скитосва само с раница на гръб из руините на индианските поселения и да осъзнава за кой ли път, че човек няма нужда от свръхпритежание на материални блага. Главното достойнство на българите е това, че са българи, смята професорът от САЩ. За един от символите на българщината и абсурдните му начини на употреба разказва Красимир Проданов. И накрая, потегляйки из дивите маршрути по устието на Ропотамо, потъваме в райските кътчета на безвремието. Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 9

Конкурс „Будители и възрожденци“ / Клавирен концерт на Пламен Цветанов в Прага / Награда за Мартин Радев / Проф. Атанас Раденски за българите: „Приемем ли себе си, ще видим доброто“ / Прага е още по-красива през очите на чужденците

Култура и традиции 10 - 22

Литературен музей отваря врати в Прага / Георги Бърдаров спечели Европейската награда за литература / Изследвам вътрешния свят на жената / Варна празнува / Професор Милко Палангурски: Спасението на нацията е в нейните елити / Иван Пеев Плачков / Фирмилиановият въпрос / Вековен театрален юбилей / Велехрад - свято място за поклонение

Интересно 23

Игри на воля и красота

Чешки импресии 24 - 27

Синята кръв задължава

Българо-чешки връзки 28 - 29

Павел Йозеф Шафарик и българската възрожденска интелигенция

Актуално 31 - 31

Знамето – начин на употреба

Годишнини 32 - 33

170 години от рождението на Тодор Каблешков

Накратко 34

Слънчева храна 35

Пътешествия 36 - 37

Ропотамо – точката на безвремието

На корицата: „Гларус ретро кабаре“ - спектакъл за възрастни на Държавен куклен театър Варна. Снимка: Тодор Тодоров
Снимки на стр. 2: Мария Захариева

Гражданско сдружение „Възраждане“ – град Прага, Чехия

обявява конкурс по случай Деня на народните будители

„Будители и възрожденци“

Конкурсът е посветен на 20-годишнината от създаването на сдружение „Възраждане“

Цели на конкурса:

- ❖ Запазване и съхранение на националното самосъзнание на учениците и развиване на творческите им способности.
- ❖ Стимулиране на интерес към достойни за подражание личности от миналото и от съвременността.
- ❖ Мотивиране на учениците да се изявяват в областта на литературата, изобразителното изкуство и музиката, като следват примера на възрожденците и народните будители.

Участници:

Класирането се извършва в три възрастови групи:

- ❖ Първа възрастова група - от 6 до 10 г.
- ❖ Втора възрастова група - 11 до 14 г.
- ❖ Трета възрастова група - от 15 до 18 г.

Участниците могат да изпращат само по една конкурсна творба.

В конкурса могат да участват ученици от българските общности в чужбина.

Секции:

❖ Литература

Есе или съчинение, написано на български език и вдъхновено от примера на възрожденците и на народните будители от миналото и съвременността.

❖ Изобразително изкуство

Рисунката на тема „Будители и възрожденци“ да е с максимален формат 35/50 см и да е на хартиен носител. Участниците могат да използват свободно избрана техника (акварел, графика) и материали (графика, акварел, темперни бои, молив, пастели). Името на автора, годините, училището и държавата се отбелязват отзад или на отделен лист.

❖ Музика

Участниците (индивидуални изпълнители или вокални групи и ансамбли) трябва да изпратят качествени видеозаписи на изпълнение на патриотична песен с размер на файла до 3 минути. Могат да предоставят линкове за достъп до изпълненията си или да запишат и изпратят изпълненията си на компактдиск.

Срок за изпращане:

Краен срок – **15 ноември 2021 г.**

Всяка творба трябва да бъде придружена с данни на участника (трите имена, училище, клас, телефон, електронна поща и адрес).

Адрес за изпращане:

Vazrazhdane
Vocelova 602/3
120 00 Praha 2
Czech Republic
balgari@atlas.cz

Материалите се изпращат на следния електронен адрес: **balgari@atlas.cz**, като бъде посочен видът на конкурса (литература; музика), или на пощенския адрес на сдружение „Възраждане“. Рисунките следва да се изпращат само по пощата на горепосочения адрес.

Писмата трябва да съдържат следната информация за автора:

- лично и фамилно име, навършени години, клас
- контактни данни на училището и на участника (имейл и телефон).

Награди:

Компетентно жури ще класира най-добрите творби и изпълнения. В отделните категории и секции ще бъдат присъдени първа, втора и трета награда и грамоти. Най-добрите литературни творби ще бъдат публикувани в списание „Българи“, град Прага. Наградените рисунки ще бъдат представени на изложбата по случай 20-годишнината от основаването на сдружение „Възраждане“ в чешката столица. Най-хубавите изпълнения ще можете да чуете на Фейсбук страницата на сдружението.

Клавирен концерт на Пламен Цветанов в Прага

Младият български пианист и композитор Пламен Цветанов изнесе концерт в музея „Бедржих Сметана“ в Прага на 20 август. Програмата включваше „Увертюра във френски стил“ от Йохан Себастиан Бах, „Патетична соната“ и 32 вариации до минор от Лудвиг ван Бетховен, „Полката на Луиза“ от Бедржих Сметана. Младият музикант представи и своя диск с музика към филми и театрални представления. Премиерата на диска се състоя през септември в концертната зала на Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“. Пламен Цветанов е завършил Националното музикално училище „Любомир Пипков“ при Илия Лозанов и Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ в класа на доц. Теодора Несторова. Автор е на музика за 18 анимационни филма, два игрални филма и повече от 20 театрални постановки.

Снимка: Мария Захариева

Мария Захариева

Пламен Цветанов

Награда за Мартин Радев

Мартин Радев

Мартин Радев е на 16 години. Роден е в град Вишков, Чехия в българско семейство. Завършва основно образование в Българското училище в Прага, след което продължава образованието си в Основно училище „Била“ в чешката столица. През учебната 2020-2021 година е избран за ученик на годината в училище „Била“ и на специална церемония е поздравен от министъра на образованието на Чехия Роберт Плага. През учебната 2021/2022 Мартин продължава образованието си в Средно индус-

триално строително училище „Йозеф Гочар“, специалност „Строителство и архитектура“. За Българското училище в Прага Мартин Радев споделя: „Няма да забравя тогавашния директор господин Еленко Начев, човек, който всяваше уважение сред ученици

и учители, а в училището имаше ред и дисциплина. Хубави спомени имам от Българското училище и сега продължавам да се виждам с част от съучениците си и някои учители“.

Мария Захариева

Снимки: личен архив на Мартин Радев

Проф. Атанас Раденски за българите: „Приемем ли себе си, ще видим доброто“

„Оправяме се с малко... и брадясваме красиво“, казва шеговито емигрантът

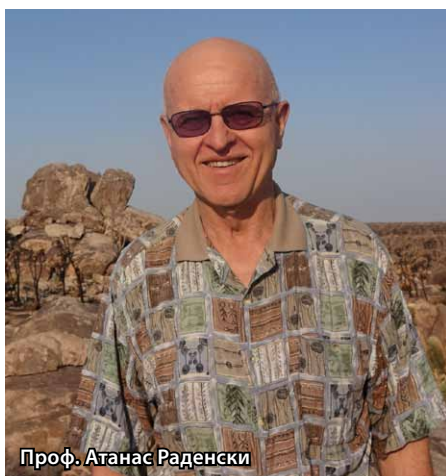
Всяка среща с него е безценна – при това го казвам възможно най-искрено и от сърце... Честно казано, никога не съм общувал с американци и се чудя дали е възприел това качество от тях, но проф. Раденски ме впечатли още при запознанството ни с уменията да изслушва. Може би го носи в себе си, но винаги проявяваше искрен интерес към онова, което говорехме, разпитваше, уточняваше... В резултат и познанството ни се оформи едно такова чисто, искрено.

Затова се радвам, че сега имам и тази възможност – да го представя на българите в Чехия. Още повече, че притежава изключително ценен опит за споделяне – нали **самият той е емигрант вече повече от 30 години**. Въпреки че напуска България през далечната 1990 г., през последните лета името му се споменаваше тук и там в медиите в родината. Главно заради двата му романа, които излязоха

на български – „На парти при президента“ и „Спасителката“.

Парадоксално, но легенда го прави още първата му книга, която е научна. Поради простия факт, че Атанас Раденски е автор на един от първите учебници по програмиране, отпечатани в България. Реших да го потърся при антикварите и се оказа, че „Увод в програмирането“, издание от 1985 г., може да бъде намерен и днес, при това на една престижна цена от десетина лева...

Разбира се, преживяното от проф. Раденски е много, а въпросите, които ми хрумваха хаотично – десетки. Накрая избрах тези, които му изпратих точно преди поредното му пътешествие – до Хавайте. И така **четях отговорите на учения паралелно с преживяванията му в Кауай и по течението на Уайлуа**. Но запознайте се и вие с него... Мисля, че ще ви хареса!

Проф. Атанас Раденски

Как гледа американецът Атанас Раденски на българина Атанас Раденски – и изобщо, възможно ли е такова разделение?

Американецът *Atanas Radenski* и българинът Атанас Раденски се гледат един друг подобно на сиамски близнаци. Сиамски близнаци от тези, които имат отделни глави, два гръдни коша, четири ръце, но едно тяло и два крака като обикновен човек. Не могат да бъдат разделени, но не е и нужно, защото те се допълват взаимно и живеят в хармония.

Помня, че някъде въщи пазехме десетки години „Увод в програмирането“... Как си представяте технологичното бъдеще, когато създавахте учебника?

Благодаря Ви за спомена. Хора са споделяли, че са ползвали „Увод в програмирането“ дълго след издаването ѝ. Трябва да е била добра книга, щом преживя толкова години, вместо да остарее и умре набързо, както често става с технологичните текстове. Аз, когато работех по тази книга, не мислех за бъдещето, технологично и изобщо. Нямах време. Възложиха ми, съвсем неочаквано, поради заболяване на титуляра, да водя основен курс. Бях по-млад от всичките ми асистенти в екипа. Дотогава в курса се учеха по-стари езици за програмиране, *Фортран* и *PL/1*, обаче аз, без колебание, превключих на революционния за времето си *Паскал*. Нямахме книги, затова водех курса и пишех. По средата на семестъра ме извикаха в Деканата да ми потърсят сметка. В Московския университет ползвали *Фортран* и *PL/1*, та аз ли ще кажа, че *Паскал* е по-добър. Казах им, че е по-добър, и ме оставиха да си гледам работата. А работата беше много и време нямаше. Ден след ден, лекция след лекция, мислех за настоящето, а не за бъдещето. И така се роди книгата.

Други хора също написаха книги. Не след дълго *Паскал* се учеше навсякъде.

Приемаме, че науката е един вид универсално битие и свързващо звено помежду ни. В този смисъл,

кое е най-голямото научно откритие, което направихте за себе си?

Разбрах, че науката е не само универсална, но и обединяваща, като в това тя прилича на музиката, живописата, литературата и другите изкуства. Една математическа теория например може да се развива и прилага както в САЩ, така и в Русия, и в България, и в Китай, като остава валидна извън границите и годините. При това хората, които работят по теорията, се обединяват в неформална общност, която се стреми да разреши общите проблеми. Светът би бил по-добро място, ако всички работеха подобно на тях.

Вие самият се интересувате изключително много от история, като пътуванията Ви из Америка са много интересни. Какво имаме да научим от живелите преди нас?

Обичам да ходя при руините на индиански поселения, да гледам скалните рисунки и да си представям как са живели хората там. Преживявам няколко дни с каквото имам в раницата и ми доставя удоволствие да осъзная, за кой ли път, че човек няма нужда от *свръхпритежание на материални блага*. Не и за няколко дни. А древните са карали цял живот с по-малко от това, което аз днес нося на гърба си. Обичали са се и са отглеждали поколение в сурови условия, но са се

посвещавали и на изкуство.

Гледам изоставените им жилища и се питам: „Защо са напуснали? Климатът ли се е променил? Сушата ли ги е прогонила? Успели ли са да стигнат някъде, където да заживеят отново? И ние ще успеем ли да го направим, ако се наложи?“

Обикновено у нас битува едно схващане, че цивилизацията ни е древна, едва ли не вечна. Кое е истинското достойнство на българите, погледнато от хиляди километри?

Главното достойнство на българите, ако погледна през цели десет часови зони, е едно-единствено – това, че са българи. Говорят и пишат на български език (все още). Веселят се, работят, любят се и гледат деца така, както само те го правят.

Всеки народ е уникален, но не всеки народ приема себе си такъв, какъвто е. А всъщност не е нужно непрекъснато да търсим слава в миналото. Достатъчно е да заживеем с това, което имаме, такива, каквито сме, и тогава може би ще видим и пътища към по-добро.

Защо решихте да станете и писател? Как усетихте гласа на разказвача в себе си?

От 1990 г. заживях в САЩ вместо в България, защото исках остатъкът от живота ми да е различен. През уикенда излизам от къщи и отивам на плажа, защото искам един различен следобед. А привечер тръгвам на разходка из квартала, защото искам един различен час. От време на време напускам града и поемам с раница из пуцинаците, защото искам животът ми да е различен за седмица-две. Свободният се жени, защото иска животът му да е различен. Жененият се развежда по същата причина. Творецът иска да успее и да стане известен, а успеят – да живее незабелязан. Детето иска да напусне дома си, а бездомният желае дом. Трезвият се напива, за да промени живота си за няколко часа. Пияният също иска да промени нещо, но не знае какво и как. Може и да греша, но у всеки от нас не заспива желанието да живеем различно, в един или друг смисъл. Това желание ни различава от всяко животно, това е, което ни прави уникални като вид.

Проф. Раденски е университетски учен със завидна практика

Затова и реших да пиша романи. Смених делото, на което се бях посветил още млад, защото отново исках животът ми да бъде различен. А гласа на разказвача усетих още като пишех „Увод в програмирането“.

Двата Ви романа – „На парти при президента“ и „Спасителката“, са много различни... И в същото време еднакво реалистични и преживени. Истината или фикцията е повече в тях?

Да, прав сте, двата романа са много различни като тематика и стил. Щеше да е по-лесно за мен вторият ми роман да е подобен на първия. От друга страна обаче се оказва, че нямам време да пиша един и същ роман два пъти. Вече съм възрастен и трябва да мисля как и за какво употребявам времето си. Прав сте и за това, че двата романа са еднакво реалистични и преживени. Те се състоят от хиляди парченца истина, а фикцията е лепилото, което ги свързва и споява. Истина, която е преживяна не толкова от мен самия, колкото от мои близки, приятели и колеги. Истина, която вече е въплътена от други в литературата, фотографията и живописата. Истина от живота на безчет хора, които ми я предоставят свободно по форумите, както и на YouTube и други платформи. В ерата на социалните мрежи и най-необичайните преживявания са публични, достъпни за всеки писател. Да, всичко в двата романа или се е случило, или прилича на нещо, което се е случило – колкото и нереално да изглежда.

А как Ви се струва идеята за един български Индиана Джоунс, който се впуска в опасно приключение в Америка и открива древни тайни за индианците? Има ли хляб в един такъв сюжет?

Знаете ли, наистина има древни тайни, тайни на индианците, тайни, които чакат да бъдат открити. Онези хора не са имали истинска писменост, затова и не знаем много за живота им. Знаем само това, което можем да отгатнем по срутениите стени, по керамичните парчета, по изхвърления боклук и по скалните рисунки. Именно абстрактните скални рисунки не са разгадани. Има предположения, има интерпретации, но ключ към тях няма. И някои археолози все още се надяват, въпреки разграбването на артефактите в недалечното минало, че такъв ключ може да бъде открит и съобщенията на древните да бъдат разбрани, ясно и недвусмислено. Но защо да го открие българин този ключ?

А защо не? Погледнете шарките по индианските черги и по българските килими. Абстрактните фигури и цветовете са възбуждащо сходни. Вероятно приликата не е случайна. Предполага се, че сме тръгнали от един и същ кът на Азия. Индианците – на изток, а прабългарите – на запад. И може би един ден някой български Индиана Джоунс ще тръгне из американските каньони, за да търси ключа на индианските рисунки, но няма да успее, докато не се върне да си почива на село, където прабаба му ще му обясни значението на всички

Проф. Раденски е университетски учен със завидна практика

символи, по килимите, по чергите и по скалите. Защо не!

Въпросът обаче е дали има хляб в един такъв сюжет. „Едва ли!“, бих казал аз. Защото още през 2015 г., един възходящ млад издател ми обясни, че на българския читател Америка вече му е пределно ясна. Напълно, кристално понятна. Значи няма кой да купува подобни книги, няма кой да ги чете. Жалко, наистина.

Като говорим за сюжети, виртуалната реалност напоследък сякаш е много по-богата на емоции от самия живот. Какво бъдеще ни чака според Вас?

Преди половин век усилено четях научна фантастика – американци, поляци, руснаци, българи, всичко! Тогава съвсем не допусках, че един ден фантастичните роботи, автомобили без шофьори, безжични телефони и компютри, които говорят с хората, ще станат реалност и част от живота ми. И сега мисля, че ако има някой, който може да предскаже бъдещето, той вероятно е писател фантаст. Но аз не съм такъв.

Ако извъртим нещата политически, загърби ли вече Америка Тръмп – и какво бъдеще си строи пък тя сега?

Доналд Тръмп загуби изборите, но той все още е лидерът на Републикан-

ската партия. И *тръмпизмът* е жив. Голяма част от републиканските политици, дори и да не харесват Тръмп, имат нужда от неговата база, за да печелят в бъдещи избори. През ноември 2022 г. в САЩ ще има междинни избори за частично обновяване на Сената, както и за пълно обновяване на Камарата на представителите. Исторически погледнато, партията на новоизбран президент губи Камарата на представителите в първите междинни избори. Губи, и то с много. Тръмп се кани активно да участва в кампанията на предпочитани лично от него кандидати. Някои от републиканските лидери обаче се опасяват, че неговата подкрепа е нож с две остриета, че може да бъде и негативна за подкрепяните и всъщност да облекчи демократите в изборите. Не бива да забравяме, че политически Щатите са разделени, 50:50, плюс минус малко. Изборите се решават с малко, и така ще бъде и в бъдеще.

Трудно можем да пропуснем и нашата България. Кое е нещото, което Ви се набива на очи, когато кацнете в София? И с кой спомен за родината отлитате оттам?

Офицерите от граничния контрол говорят български. Напомнят ми за някои от бившите ми началници. Шофьорът на таксито говори български. В лице прилича на един приятел, с когото израснахме заедно.

Витоша синее над естакадата. В ума ми изникват черно-бели картини от пътеките, поляните и билата ѝ. Жената на рецепцията говори български. Звучи като една съседка, когато бях дете. Келнерът в ресторанта ми говори на английски. Казвам му, че знам и български. Той пък ме гледа като един едновременен келнер по Черноморието, който настояваше, че съм немец.

Това са първите впечатления при пристигането.

А спомените, с които отлитам, са от хората. За мен няма нищо по-ценно от хората и спомените за тях.

Всъщност приличат ли си българите навсякъде по света? Или и това е клише?

Преди години пътувах от САЩ към България през Гърция. Слизам аз на атинското летище и търся на кой изход е самолетът за София. Обаче не го намирам на таблото. Времето на полета приближава, а гърците още не го обявяват. Тръгвам да се разхождам из терминала и пред един от изходите забелязвам доста хора, пък мъжете все брадясали, ама красиво. Спирам, питам, и да! – оказва се, че точно от там заминава самолетът за София. Оказа се, че нашите хора си знаят, без полетът да е обявен.

Тогава осъзнах, че всички българи по света си приличаме по две неща. Първо, брадясваме красиво (имам предвид мъжете), и второ, свикнали сме да се оправяме без информация. Дори и когато се случи да я има!

Сърдечно благодарим! И пожелаваме здраве!

И аз благодаря за интересните въпроси. Наздраве!

Интервю на **Красимир Проданов**

Още факти за проф. Раденски

Работи в Софийския университет, а след заминаването си за САЩ – в няколко американски висши учебни заведения, включително в Университета Чапман. Автор на десетки статии и изследвания, публикувани в научния печат. През 2016 г. издава у нас дебютния си роман „На парти при президента“. Три години по-късно се появява и втората му книга с художествена проза – „Спасителката“.

Прага е още по-красива през очите на чужденците

Фотографски маршрут представи Здравка Славова

Инициативата стана факт благодарение на InBáze

Организацията има за цел да помага на мигрантите в Чешката република. Самото събитие, наречено *Praha očima cizinců* – „Прага през очите на чужденците“, е включено също така и в проекта *Žijete na čtyřce společně 2021* – „Живеем заедно в четворката'2021“; както се разбира от името, става дума за четвърти район в Прага. Мястото, подбрано от Здравка, също е симптоматично. *Вишеград* е с многовековна история, районът традиционно привлича много туристи, а е гордост и за самите пражани. Всеки камък тук пише история, която се връща много, много години назад във времето.

Вишеград е и изкушение за всеки фотограф

Именно това беше акцентът и на самата разходка. Фотографията е хоби за Здравка, като снимките ѝ се радват на много приятели. Точно нашето сдружение „Възраждане“ организира в края на 2020 г. и изложба на Здравка Славова, съвместно с още един изкушен от фотографията – Деница Проданова. За изложбата *Praha rozmanitá* или „Пъстра Прага“ чухме тогава много хубави отзиви. Затова и ни стана хубаво, че Здравка бързо спечели и любопитството, и интереса на повече от 20-те участници в новата инициатива. Оказа се, че за обиколката са се събрали хора от различни държави – нашата България беше богато представена, а имаше участници от самата Чехия, също от Казахстан, Грузия, Русия и дори от Япония и Мексико.

Ще има и изложба

Фотообиколката водеше от шумния град към тихата красота на крепостта – и оттам до едни от най-хубавите изгледи към Прага въобще. Здравка искаше да провокира участниците да снимат най-различни елементи или пък ракурси, като зад всичко това се крие и още една цел... Най-добрите снимки от фотографската обиколка ще станат част от една наистина специална изложба, която ще носи

Фоторазходка в красива Прага

същото име – *Praha očima cizinců*. Между другото, именно Вишеград е едно от местата, от които самата Здравка Славова черпи най-много вдъхновение. Признава, че точно снимането на Прага ѝ помага навремето да приеме града за свой дом – и днес живее в Прага 4 с удовлетворение в сърцето.

Хората намериха общ език

Докато българският гид показваше на участниците най-хубавите места за снимки, се случи неминуемото. Хора от различни народности и националности намериха общ език – и освен за снимки заговориха за традиции, празници, за бита си, пък и за проблемите, с които се сблъскват. Българските

Вишеград крие много тайни

участници, както си е редно, разказаха за нашите баници. Единственият мексиканец пък подсказа как е най-лесно да се научи бързо и качествено чешки... като си намериш чехкиня за приятелка, разбира се! Само дете неговата го напуснала и... това май си личи по произношението му. Именно диалогът и усмивките направиха разходката много по-дълга от планираното. А докато стъпвахме в обувките на Здравка из Вишеград, се почувствахме пътешественици във времето и пространството, които обаче са стигнали до своята цел – пространство, в което не просто говорят един език, а намират най-вече сродни души. Прага.

Прекрасна атмосфера предложи турът

Красимир Проданов

Снимки: Деница Проданова

Литературен музей отваря врати в Прага

Красива къща в Бубенеч ще разказва историята на книгите

Красива вила в Бубенеч ще приюти историята на литературата

За новия музей научихме първо от Чешкия литературен център

Разбира се, побързахме да намерим дома му при една от нашите разходки из Прага. Случайно или не, оказа се съвсем близо до бивша сграда на българското училище – сега част от посолството на Южна Корея. Елегантната вила, построена преди 90 години, принадлежала на семейството на банкера Петшек. През последните няколко години се реконструира, като поне първоначалните планове бяха да отвори врати – вече като музей на литературата, именно през настоящата 2021 г.

В основата си новият Литературен музей ще се изгради на базата на съществуващия и сега Музей на националната книжнина (*Památník národního písemnictví*), който в момента се помещава в Страховския манастир в Прага.

Ще бъде обаче реорганизиран и разширен, като концепцията е по-скоро необичайна дори за света. Защото обикновено литературните музеи са посветени на една или друга личност или пък на някакво литературно явление. В Петшековата къща обаче посетителите ще могат да се разходят из общо 10 зали, в които ще видят важни моменти от развитието на ли-

тературата през последните няколко столетия. Специален акцент ще бъде поставен и върху съвременната литература. Макар че композицията ще е постоянна, важните експонати ще се обновяват.

Ще отвори врати и читалня

В нея ще могат да бъдат разглеждани или пък изучавани някои от експонатите в сбирката на музея. Ще има и зала за лекции, премиери или пък филмови прожекции. Освен това се предвижда да бъде изградена малка книжарничка, пък и кафене, за да е атмосферата още по-приятна. Директор на новия музей ще бъде Зденек Фрайслебен, който дълги години се занимава с история на литературата, с културна и социална антропология, философия и медии. „Наред с книгите, при нас ще намират място – казва той в едно интервю за Чешкото национално радио, – също ръкописи, бележки, спомени. Именно свързането им в общ контекст ще е по-различното, което ще предлага нашият музей.“

Интересни литературни сбирки по света

Информацията за новия литературен музей, който ще отвори врати в Пра-

га, събуди апетита ни да проверим как изглеждат нещата тук и там по света. Много от музеите, свързани с книгите, възникват направо в библиотеки. Има музеи, които са инициирани от учебни заведения или пък дори от издателства с дълга история. Ето няколко интересни примера, които открихме.

Немски музей на книгите и писмеността в Лайпциг – съществува от 1885 г. Съдържа повече от 500 хил. експоната, в това число дори от далечния 16. в. В колекцията му са например различни видове хартия, старинни шрифтове и печатарски машини.

Музей на Гутенберг в Швеция – смята се, че е най-големият в света. Открит е през 1900 г. Основно е посветен на производството на книги, на печата. Има раздели, разглеждащи производството на хартия или пък представящи самото писане.

Музей на книгата в Руската държавна библиотека – най-старият в Русия. Заема една от читалните в библиотеката и съдържа редки и ценни книги. Създаден е през 1918 г. Наред с книгите, предлага и поглед към оборудването, необходимо за тяхното създаване.

Музей на книгата в Британската библиотека – лондонският музей отваря врати през 1973 г. Представя историята на книгопечатането от древни времена до днес. В сбирката му е първата Библия на Гутенберг, както и дневник на Леонардо да Винчи. Сред ценните експонати са и първите издания на пиесите на Шекспир.

Музей на миниатюрните книги – накрая, нещо любопитно... Музей, в чиято сбирка има само мънички книжлета, почти бижута, съществува в столицата на Азербайджан – Баку. Засега историята му е скромна, защото е създаден през 2002 г. Сбирката обединява мини издания на известни азербайджански класици. Експонатите са събирани през последните 30 години.

За литературните музеи в Прага и по света разказа **Краси Проданов**

Георги Бърдаров спечели Европейската награда за литература

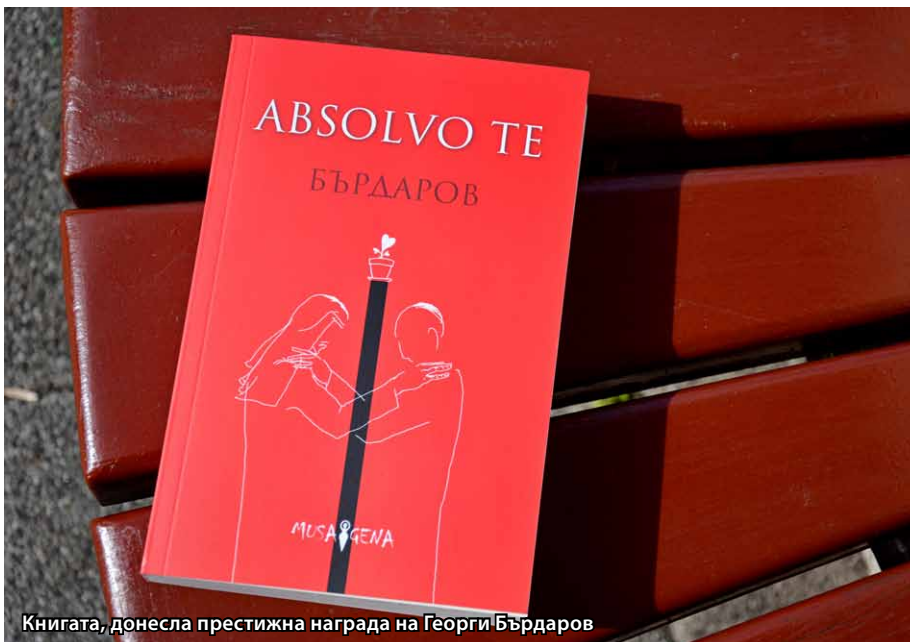
Книгата, която му я донесе, носи малко нетипично име – Absolvo Te

Вторият роман на писателя се появи по книжарниците буквално преди месеци

Absolvo Te окончателно нареди автора си сред търсените и четените в България. Всъщност и преди това Георги Бърдаров се радваше на успех. Може да се каже, че е и феномен на социалните мрежи – първото запознанство на широката публика с него е чрез разказа „За петата ракия или колко хубав е животът“. Творбата се превръща в онова, което се нарича *вайръл* на езика на социалните мрежи – с други думи, публикация, която много бързо се сдобива с огромен брой споделяния и прочитания. Иначе самият Бърдаров е географ по професия, при това с научна практика. Сам казва за себе си, че обича да разказва истории... и опитва да го прави пред публика в рамките на една инициатива, наречена „Майстори на думите“. Печели няколко пъти „надприказването“, така че се решава да започне да предлага и написаното на хартия. А пък след успеха на „За петата ракия...“ сякаш се осмелява да помисли за цялостен, голям сюжет. Очевидно го намира, защото преди шест години печели телевизионното предаване „Ръкописът“, в което се оценяват писания на аматьори в сферата на литературата. И пак шест години, но по-късно, Георги Бърдаров е един от най-четените родни автори и вече е носител на престижната Награда за литература на Европейския съюз.

Да се върнем за още един миг в онази 2015-а...

Наградата от телевизионния конкурс е издаване на ръкописа, с който се е включил в предаването. А това е „Аз още броя дните“ – драматична история, създадена по действителен случай и описваща братоубийствената война в Босна и Херцеговина. По страниците писателят разказва за забранената любов между един християнин – Давор, и неговата Айда, която пък е мюсюлманка. Разбира се, от огромна полза за

Книгата, донесла престижна награда на Георги Бърдаров

Георги Бърдаров при създаването на сюжетите е неговата по-тясна специализация в сферата на етнорелигиозните конфликти. Главното обаче остава умението му да разказва истории, да открива ония малки житейски неблагоприятия, които ни карат да се затрогнем от чуждата съдба и душата ни да проговори... Точно този талант превръща писателя в явление, което е малко по-различно на фона на останалата част на нашата литературно-писателска общност. Още с излизането си „Аз още броя дните“ се радва на голяма популярност – и заради телевизионния екран, и заради споменатия вече феномен „За петата ракия...“.

Втората книга се забави с четири години

Absolvo Te – „Опращавам ти греховете“, както може да се преведе популярният в католицизма израз, се появи четири години след „Аз още броя дните“. Сюжетът и тук е изтъкан от болката, която носи със себе си нашето време. Романът е за човешката душа, но и за това, което я пречупва – концлагерите, войните... Три различни съдби намират убежище по страниците на книгата, три наглед несъвместими живота. Защото са на

арабин, евреин и нацист. А Бърдаров ги събира на едно място, за да покаже как всъщност зло има във всеки от нас. Самата благословия, така да се каже – *Absolvo Te*, е най-мъчна за произнасяне, когато трябва сами на себе си да простим. Именно този процес е описан и в книгата.

И ако с първия си роман Георги Бърдаров заяви участие в литературния живот, вторият вече го направи наистина новата важна фигура в него. В потвърждение се превърна и Наградата за литература на Европейския съюз. Връчвана на ротационен принцип, досега трима български писатели я притежаваха – Калин Терзийски, Милен Русков и Ина Вълчанова. Този път изборът на журито, ръководено от Анжела Димчева, падна именно върху 48-годишния географ и писател едновременно. Фактът, че историите му докосват всяка душа, а говорят в същото време за общото ни битие и са облечени в една такава европейска дреха на тъгата и страданието, ги прави наистина разпознаваеми. Може би скоро и от чужда публика. Пожелаваме му го!

*Литературна хроника от
Красимир Проданов*

Бойка Велкова: Изследвам вътрешния свят на жената

Двадесет и деветият международен театрален фестивал „Варненско лято“ се проведе с променени дати (30 юни – 12 юли), но на живо!

Затъжена за живото общуване с изкуството, публиката изпълваше Драматичния театър, Кукления театър и Градската галерия (до разрешените петдесет процента от местата). Актьорите също бяха жадни за среща с нас, зрителите.

Насладихме се на силни спектакли – „Плач на ангел“ на Стефан Цанев, моноспектакъл на Христо Мутафчиев; дебютната пиеса на актрисата Елена Телбис „Боклук“ на Театър 199; „Бившата мис на малкия град“ от Мартин Макдона на Младежкия театър „Николай Бинев“; „Фламенко: Възраждане“ на Фламенко Балет Барселона – Испания...

Моят избор падна на „Империя на красотата – Мадам Рубинщайн“ от австралийския драматург Джон Мисто, на Сатиричен театър „Алеко Константинов“. Пиесата е написана през 2017 г., по действителен случай и с реални лица. В нея драматургът съчетава възвишеност и комичност и разглежда конфликта на едно поколение, попаднало в пропастта между традициите на миналото и надеждата за ново бъдеще. Успешните бизнес дами Хелена Рубин-

щайн и Елизабет Арден са посветени на кариерата си. Оценявали са делото на съперницата си, но е имало и много омраза между тях. Същевременно са били някак странно свързани от общия идол, на който са се кланяли – красотата. Те са изпълнени с живот, съперничество и красота и създават световна империя на козметиката, която и днес е жива и определя до голяма степен външния вид на жените.

Музикалната картина е на Теодосий Спасов – освен мотиви, характерни за епохата, той включва и специално написана за спектакъла музика. Режисьор и в главната роля – на Хая (Хелена) Рубинщайн е една от любимите ми актриси Бойка Велкова. Следя артистичната ѝ кариера от нейната първа филмова роля – на Десислава от „Боянският майстор“ на Захари Жандов – до днес.

През последните години магнетичната актриса се превъплъщава в образите на силни и харизматични жени, като сега добавя и този на Мадам Рубинщайн. Някога е мечтаела да стане археолог, а сега се занимава с археология на човешката душа – стреми се да види душата на жената от различни гледни точки – пълна със светлина, но и с изненади, и с мрачни дълбини.

Бойка Велкова в „Империя на красотата – Мадам Рубинщайн“ от Джон Мисто

че ще ставам актриса. Бях в балетно училище, но се случи злополука, не можах да продължа, така че изпълних волята на майка си. А сега вече, като се обърна назад, не съжалявам за нейния избор и съм благодарна.

От кого сте получили най-добрите уроци в професията?

Най-добрите уроци получих от моите преподаватели – Йосиф Сърчаджиев и Стоян Камбарев. От всеки съм почерпила най-доброто и съм много благодарна.

Привлича Ви и моноспектакълът – имате успешен опит с „Пътят към Афродита“. Планирате ли и други?

За моноспектакли – не съм съвсем сигурна. Трябва да има добър, сериозен текст.

Наблюдавам напоследък тенденцията актьори да се изявяват и като режисьори. В „Империя на красотата – Мадам Рубинщайн“ Ви сте едновременно и режисьор, и изпълнител. Как съчетавате двете роли и мислите ли да се посветите на режисурата?

Аз съм се посветила вече. Това не е нещо ново в света. Много режисьори

режисират и същевременно играят в главните роли. Когато един актьор натрупа достатъчно опит, може да помогне на по-младите си колеги и да има своя гледна точка към нещата, които иска да прави, да осмисли и да създаде свой свят. Аз не съм актриса, която режисира, аз съм завършила режисура и съм специализирала в Русия.

Сега мисля, че ще Ви изненадам – имам силен, ярък спомен от Вас. Помня Ви през 1981 година, като студентка, в ролята на Десислава в „Боянският майстор“ на Захари Жандов. Срегнахме се случайно в дома на наша обща приятелка. Беше лятото, всички бяхме загорели, само Ви се откроявахте с необичайна снежна белота, бяхте бяла до прозрачност. Казахте, че режисьорът не Ви дава да се печете на плажа, за да запазите аристократичната бледност на героинята. Ами да, така е, защото се отразява на лентата, на филма. В един кадър – по един начин, в друг кадър – по друг.

Тогава за първи път си дадох сметка, че актьорите не разполагат напълно с вида си, когато са в роля;

Здравейте, госпожо Велкова! Поздравления за режисурата и чудесно изиграната роля на тази необикновена жена – Хелена Рубинщайн! Ви сте извървели дълъг творчески път – над 90 роли в киното, театъра и телевизията. Как се насочихте към актьорската професия?

Насочи ме моята майка – тя реши,

трябва да търпят някакви, ако не жертви, то поне лишения. Стори ми се, че Вие приемате с радост това лишение, така ли е?

Точно така е, много хубаво сте забелязали. Да, аз знам, че съм избрала тази професия благодарение на майка си, но все по-съзнателно през годините разбрах, че актьорът трябва да е готов да се подчини, да изпълнява волята на режисьора, да натрупа опит и после заедно да вървят по един път. Всички важни хора, които срещнах по пътя, ми помогнаха да постигна, да науча нещо за тази професия.

Беше ли шанс тази първа филмова роля?

Все пак беше шанс, но и беше нож с две остриета, защото след това не снимах вече толкова интензивно (снимала се е в 29 филма – бел. авт.). Ролята е статична, много особена... След това и киното се срива – дойде демокрацията и всичко изчезна. Приватизираха Киноцентъра и много по-късно играх в италиански филми, но за съжаление в най-хубавите си години не се снимах в българското кино.

Обичате ли импровизацията на сцената?

Обичам, когато обаче е направена с вкус. Когато не се прибавя допълнителен текст, освен този на автора, а вътре импровизираш с чувствата си. Тази импровизация с удоволствие прегръщам.

В ролята на Федра в едноименната пиеса на Петър Пламенов

Съпругът Ви Теодосий Спасов е музикалната гордост на България. Как се допълват два таланта в едно семейство?

Много добре се допълват, работим заедно чудесно. Благодаря му, че съпътства моите проекти и създава друг свят – свят, който вдига представлението на котурни (обувки с високи подметки, използвана от актьорите трагичи в древен Рим и Гърция, б. ред.); прави го специално. Много съм му благодарна, така че съжителстваме отлично.

Искате ли и синът Ви Теодор да тръгне по Вашия професионален път?

Не, синът ми си избира каквото иска.

Завърши международни отношения и кинорежисура (просто за обща култура), но работи в друго поприще.

В пиесата „Империята на красотата – Мадам Рубинщайн“ на австралийския режисьор Джон Мисто Вие изследвате съдбовното женско приятелство – съперничество. Ако конкуренцията е градивна, човек става по-добър и осмислен в професията си. Как избрахте тази пиеса?

Моя приятелка ми я даде – тя я преведе и започнах да я работя. Като режисьор и като актриса ме интересува вътрешният свят на жената – да изследвам, да направя дисекция на жената, на нейните чувства и мисли. Защо постъпва така, защо губи силата си понякога... Защо не остава жена с тази сила, с която се е родила, а някъде по пътя си я губи. Хареса ми историята за тези две жени, които са създали империя – империята на козметиката. Козметика значи да украсява лицето. До днес тя е в силата си – тези две жени са създали основата на това, което е днес.

Животът на Хелена Рубинщайн е вълнуващ като живота на всички велики хора. По-голяма ли е отговорността при пресъздаването на реална личност, отколкото ако е плод на въображението на драматурга?

Не мога да кажа, трябва с драматурга да се говори, но сигурно той е взел основата и е вплел и свои виждания в образа.

"В любовта има едно златно правило - ако е самотивизирана и обновявана, тя е автентична: ако се основава единствено на страст, тя не съществува."
Джон Бейнс, "Науката за любовта"

"Раят не може да бъде върнат без одухотворяване на любовта, а това означава да я върнем на мястото, което по право ѝ принадлежи."
Джон Бейнс, "Науката за любовта"

"Изкуството е единственото сериозно нещо в живота. Творецът е единствения човек, който никога не е сериозен."
Оскар Уайлд

"Обичам те без да знам защо, кога и от къде. Обичам те просто, без проблеми и гордост. Обичам те по този начин, защото не познавам друг начин, при който няма аз и ти, толкова интимен, че когато сложиш ръката си на гърдите ми, сякаш е моята ръка, която си на гърдите ми."
Писмо перуда

Фрагмент от програмата към музикално-поетичния спектакъл "Усещане за любов" с участието на Бойка Велкова и Ивайло Захариев

Актрисата с Михаил Сървански във „Федра“

Успехът на Рубинщайн може да се сравни с този на Коко Шанел, за която също има написани пиеси. Тя казва: „Прекарах живота си, стрейки крепост срещу времето“. Дали това е първата пиеса за Хелена Рубинщайн, имате ли информация за това?

Да, първата пиеса е, преди това не е писано за нея.

Кое е очарователното и кое е отблъскващото в тази жена за Вас?

Всичко е очарователно. Тя е борбена жена, която е излязла от еврейското гето и е постигнала невероятни върхове, защото е упорита, работлива, умна, гъвкава. Успяла е да създаде велика бизнес империя. Онова, което е проблем при нея, е, че губи по пътя женствеността си, защото е авто-

ритарна – иначе как се държи една такава империя? Трябва здрава ръка. Има два брака, които са разрушени... Човек, за да постигне големи неща в работата си, трябва да пожертва нещо. Да намериш баланса между едното и другото, е наистина изкуство – изкуството да го правиш с лекота и да не губиш нито от едната, нито от другата страна. Понякога залитаме, правим грешки и затова тя буквално умира в самота, за съжаление – недоразбрана. Около нея няма близки хора, но е една от най-богатите жени в света.

Безкомпромисна и деспотична.

„Или по моя начин, или по никакъв друг!“ – е девизът ѝ. Как избрахте партньорите си Силвия Лулчева и Михаил Сървански?

Избрах ги, защото с тях направих „Ветрилото на лейди Уиндърмиър“ на Оскар Уайлд в Сатиричния театър. Бях доволна от работата си с тях и ги поканих. Освен това ролите им отиват.

Как усещате, че една роля е за Вас, че ще станете част от нейния свят и привързвате ли се към нея, ставате ли нейн „адвокат“?

Ами да, защото всеки човек има право, естествено, че си защитавам ролите, но трябва да сме с будни сетива, да видим, че понякога има какво да се иска от нашите герои. Но тогава пък е най-интересното изследване, защото всеки човек има добро и не чак толкова добро; има светлина и мрак и трябва да видим как да осветим този мрак. Човек, за съжаление, еволюира много бавно, а пък ние отново и отново преживяваме всички емоционални

кризи на търпение, на толерантност, на уважение и на огромно его. Така че това е повод изкуството да бъде изследвано – киното, театъра, литературата, музиката. Всъщност отрицателните роли са най-интересни.

Да, и на мен така ми се струва. От колко време се играе пиесата и на какво се дължи интересът към нея според Вас?

От една година се играе. Надявам се, затова че е добре направена и че артистите играят добре, освен любопитната история.

И варненската публика Ви посрещна възторжено. Какво Ви предстои в новия сезон?

Не мога да кажа още. Очаквам някакви неща, но докато не склуча договори, докато не направя разпределението, което да се качи на дъската в театъра, не мога да говоря. Надявам се да няма пандемия, да няма още една вълна, защото хората се нуждаят от изкуство. Театърът носи емоции, театърът възпитава, забавлява, така че много ще бъде щастлива, ако имаме нови срещи с публиката и правим турнета, дори в чужбина. Желая на добър час на новия сезон!

Благодаря Ви и Ви желая още прекрасни роли и режисирани от Вас пиеси!

Наталия Бояджиева

Бойка Велкова е родена на 16 юни 1958 година в София. Учила е в балетно училище. Завършва ВИТИЗ. Работила е в Драматичния театър в Русе, в Пловдив, в Театър „София“, „Сълза и смях“, „Българска армия“, а от 2010 година е една от примите в Народния театър „Иван Вазов“. В края на 80-те години Бойка Велкова е изкарала и актьорската школа в училището на прочутия актьор и режисьор Лий Стасбърг. Завършила е режисура при проф. Красимир Спасов, специализирала е при световноизвестния Кама Гинкас и все по-често хваща диригентската палка в спектаклите, които я вълнуват. Театралните ѝ награди са: два пъти ИКАР и два пъти АСКЕЕР. Омъжена е за прочутия музикант Теодосий Спасов – Кавалджията на планетата.

Бойка Велкова, Михаил Сървански и Силвия Лулчева в „Империя на красотата – Мадам Рубинщайн“

Варна празнува

Морските бани във Варна – 80-те години на 20. век

Варна е обявена за морски курорт на 10 юни 1921 г.

Тази година празнуваме един век от обявяването на Варна за морски курорт. Мекият климат, красивият залив, но и находчивостта, знанията и труда на поколения варненци я изграждат като международен курорт и истински черноморски бисер. Варненската община се заема сама с изграждането на модерното летище. В постановлението на кмета Йордан Пекарев е написано: „Градът ще бъде гордост за България, неговото име ще се носи наравно с Ница и Монте Карло. Затова решихме – обявяваме Варна за специален морски курорт!“ През 1925 г. излиза и царски указ, който провъзгласява Варна за морски курорт. Строителството на Морските бани започва през май 1925 г. и завършва през август 1926 г. Те са по проект на инженер Мохачек и се строят под ръководството на архитект Желязко Богданов. Имат отделения за мъже и за жени, един смесен плаж, хиляда кабинки първа и втора класа, 66 вани за топла морска вода и дълъг мост в морето с кула за скокове. През 1928 г. са изградени и Северните морски бани и водна пързалка на смесения плаж. Подета е и обширна рекламна кампания в чуждата преса, в която Варна е представена като „царица на българското крайбрежие, истинска Ривиера

на Балканите, достойна за царица на курортите в Европа“. Разходите, които чуждестранните посетители правят по време на престоя си, възлизат на около 200 милиона лева на сезон – средства, които остават в града и оказват голямо влияние върху икономиката му. Във връзка със стогодишнината от обявяването на Варна за морски курорт бяха организирани десетки културни събития.

Юбилейната фотоизложба „Варна – 100 години курортен град“

След гостуване в Пловдив, София и Велико Търново изложбата бе отново открита на 2 август до Слънчевия часовник на входа на Морската градина. На четиридесет пана са изложени 120 снимки от близкото и по-далечно минало (началото на XX век) в туристическото развитие на града. Присъстваме на създаването на културния и туристически облик на Варна – Морските бани, първите хотели, Морската градина, Драматичният театър, който също празнува един век, международни фестивали, изложби, забележителности... Това пътуване в миналото е подготвено от Община Варна със съдействие на Държавен архив Варна, Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ и историка Борислав Дряновски, дългогодишен директор на варненския Държавен архив.

Първият филм, заснет във Варна, е от 1926 г.

На 15 август – Успение Богородично и Ден на Варна – бяхме поканени от Музея за нова история на Варна на бяло сладко и кино. Със съдействието на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ беше прожектиран първият филм, заснет във Варна преди 95 години – „Курортен сън“ със сценарист и режисьор Панайот Кенков; оператори са Панайот Кенков и Любомир Генов. Режисьорът участва и като актьор във филма.

„Гларус ретро кабаре“

И още едно пътуване във времето ни предложи Варненският куклен театър, който догодина ще празнува 70 години от основаването си. В чест на славния юбилей на града куклениците представиха спектакъла за възрастни „Гларус ретро кабаре“, в който с добродушна ирония ни отвеждат в курортна Варна в зората на нейното създаване. Текстът е на Людмил Станев, режисурата – на Вера Стойкова, авторска музика – Иван Кръстев. С изненада научаваме за протеста на част от гражданите срещу идеята за превръщането на града ни в курорт; основанието за тази съпротива е предположението за деморализиране на населението. Същото опасение кара управата на града да отказва няколко години да се организират конкурси за красота на плажа. Едва през 1934 г. бил организиран първият конкурс за царица на плажа, като първоначално било разрешено да участват само чужденки и софиянки. Още много прояви са посветени на вековния юбилей – Младежки фестивал Fun City, детски празник, рок фестивал в Аспарухово, откри се XXI биенале на графиката, а на Деня на Варна, 15 август, в Летния театър се проведе тържествена церемония за връчване на почетните звания и отличия на заслужили варненци и концерт. Във очарователната и прекрасна Варна празникът е безкраен и оставя усещането за вечно лято. При нас лятото царува през всички сезони – красиво и вдъхновено.

Наталия Бояджиева

Професор Милко Палангурски: Спасението на нацията е в нейните елити

За дванайсети път ларгото пред хотел „Черно море“ във Варна приюти най-голямото пътуващо изложение „Алея на книгата“ – от 30 юли до 8 август. Повече от петдесет български издателства, разположени в деветнайсет шатри, и сред тях – единственото академично, дошло от Велико Търново, привлече вниманието ми – Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Очаквах с нетърпение представянето на двете монографии на проф. Милко Палангурски – „Иван Пеев Плачков (1864 – 1942) – един просветител и публицист в политиката“ и „Фирмилиановият въпрос – духовната битка за „вратата“ на Македония (1897 – 1902)“ на втори август в Литературния кът. Финансирането на участието на издателството е по проект „Комуникация на науката в условия на дигитална среда и отворен

достъп“, в който участва целият екип на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ начело с проф. д-р Красимира Мутафова, директор на Информационно-библиотечния и издателски комплекс, а ръководител на проекта е проф. д-р Илиана Павлова.

Уговорих интервю с професор дин Милко Палангурски, докато той пътуваше от Португалия за Варна. Срегнахме се във фойето на хотел „Черно море“ в ослепителната августовска жегга. Само един час след нашия разговор авторът беше обграден от любознателни слушатели, които не спираха със своите въпроси и го пуснаха да си тръгне само защото след него чакаше друг автор от програмата на Асоциация „Българска книга“. Тази среща се превърна в събитието, предизвикало най-голям интерес сред варненската общественост.

Проф. Палангурски представя две свои монографии

ната битка за „вратата“ на Македония (1897 – 1902)“, че основната задача на Белград е пътят към разделянето на Македония на сфери на влияние. Мислите ли, че Вашият труд би предизвикал интерес, ако се преведе на сръбски и на македонски?

О, македонската и сръбската историография – колежите историци – много добре знаят за подобни тези. Те са ги разисквали, но се опитват понякога да ги пренебрегват. Така че там няма никаква изненада – говоря за колежите, за професионалните историци – нищо ново под слънцето. Колежите, които се занимават с пропаганда и политика, разбира се, ще се опитат да игнорират едно подобно твърдение, но това е – в продължение на сто години е така. Така че едва ли ще имаме кой знае каква промяна в това отношение. Аз неслучайно се опитвам да покажа, че тук важни са не само външните фактори, а и самата българска политика – не само държавната, а и части от революционните организации от Българската екзархия, които не взимат на сериозно някои процеси, оформящи се още тогава.

Какво мислите по актуалния сега македонски въпрос и какво би могло да бъде решението му? Историческата комисия не постигна съгласие, а може би пътят е друг?

Аз бях категорично против създаването на тази историческа комисия,

Здравейте, професор Палангурски! Добре дошли във Варна, на Алеята на книгата, където след малко Вие ще представите двете си най-нови монографии. Как решихте да пишете за сръбския духовник Фирмилиан?

Всъщност то не е за него, той е само нарицателното име в цялата тази книга. Това е продължение на едни мои по-стари изследвания, още от началото на 90-те години, за тежките проблеми с развитието на българското духовно, политическо и културно присъствие в Македония. То беше подложено на силен натиск от страна на няколко външни фактора – Руската империя, Османската империя, Гърция, Патриаршията и, разбира

се, Сърбия, с което фактически се приключва Българското възраждане в онзи момент, който го познаваме през XIX век. Далеч преди опитите за свобода се извършва един духовен дележ на териториите, населени с българи, както наричаме ние македонските вилаети. На базата на този духовен дележ, предизвикан от няколко дипломации, де факто по-късно се появяват и териториалните претенции и разделение на Македония. Това е опит да се покаже, че този проблем и проблемите на македонския въпрос са много по-далечни от сега съществуващите.

Вие пишете в монографията си „Фирмилиановият въпрос – духов-

доколкото някой ме е питал. Моето мнение е ясно – ние, историците, не трябва да решаваме неща, които се решават от политиците. Ние можем да опишем каква е била политиката, да кажем какви са били процесите, какви са явленията, какво можем да очакваме, къде би трябвало да отстъпим и къде – да настъпим, но това са различни неща. А политиците са затова политици, те трябва да намерят визия за решаването на македонския въпрос и не можем с парадигмите на XIX век, нито началото на XX, нито дори на средата на XX век, да решаваме нещата в третото десетилетие на XXI век. Политиците трябва да кажат как ще се реши въпросът. Ако ме питате, аз имам мнение и то е много ясно и категорично. Единственият начин, по който трябва да се реши този въпрос, е поставяне на граница на Европейския съюз на македонските граници. Когато Македония стане външна граница на Европейския съюз в северна и евентуално в западна посока, тогава нещата ще тръгнат по друг път.

Как решихте да напишете монография, посветена на Иван Пеев Плачков?

Това отдавна се върти из главата ми – той е един много по-малко познат българин. Всички хора знаят неговия дядо – героя на Любен Каравелов – хаджи Генчо Мушев, който е учител в Копривщица и е известен като Дядо Либен в литературата. Всички знаят и неговите внуци, особено единия – философа Цветан Тодоров. Това за мен е опит да покажа как натрупването на културни и образователни пластове в един период от края на XVIII до началото на XXI век ражда българската интелигенция, както и политици, предприемачи и т.н. Искам да покажа, че нищо случайно няма, а и да повдигнем малко нивото на нашето вечно самосъжаление: виждате ли, ние нищо не сме правили, ние не сме могли... Оказва се, че не е така. Ние просто не познаваме биографиите на нашите видни мъже и жени, ние не познаваме тяхното образование, техните опити за създаване на културен фон и на политическа идея, докато в ръцете на подобни хора държавата функционира. Когато ти си редактор и издател на най-дълго излизалия

Щандът на университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“ във Варна

вестник „Мир“ в продължение на тридесет години – това е нещо, което е за световна енциклопедия. Когато си бил учител над двадесет години и си открил Яворов например и си го пуснал по стръмния път на живота и поезията; когато си бил четири пъти министър на образованието и седем пъти народен представител, ти не можеш да бъдеш човек без качества. Българското общество трябва да си създаде яснота за всички онези подобни фигури, за да схване, че спасението на днешния се, както казва великият Остап Бендер, е работа на днешния се. В случая спасението на нацията е в нейните елити, в нейните хора, които имат обществено влияние, тоест които са се изградили като хора. Дали ще бъдат учители, писатели, поети, политици, журналисти или академици и така нататък, няма никакво значение – те трябва да тежат на своето място. И другото, което е най-важно – не само да тежат на мястото си професионално, но да бъдат и обществени водачи – те трябва да влияят върху обществото. Не се ли влияе върху обществото, не се ли прави това от най-интелигентните сили на нацията, това общество е обречено. Иван Плачков е от хората, които в края на XIX век формират това, което наричаме българска журналистика, българска азбука, правопис, образование, защото преподава в двете най-добри класически гимназии – Пловдивската и Софий-

ската. Той е от онези фигури, които ние никога не трябва да забравяме и за тях политиката е нещо като продължение на общественото влияние, нещо естествено.

Не можеш да бъдеш водач на нацията, когато никой не те познава. Това е трагичното, че някои смятат, че с чаровници, между другото, сигурно добре подготвени хора, ще се оправи политическият свят на българина. Не! Политическият свят на българина ще се оправи само от ангажирани обществени личности. Това е посланието на тази малка книжка – само влизането в политиката показва колко трудно и колко важно е да бъдеш обществено ангажиран. В момента нещата са малко напрегнати, но се очертава повторението на един тип безпартийна власт от края на 30-те години, което докарва на Девети септември България воюваща с всички световни сили едновременно. Не ми се ще да я докараме отново до подобен тип политическо бъдеще. Провалът е на една крачка... Излиза, че в края на XIX век ние имаме по-голямо ядро, отколкото в началото на XXI, което не е много хубаво и оптимистично.

Вие сте и заместник-ректор по научната дейност във Велико-търновския университет. Какво е мнението Ви за нивото на висшето образование у нас и на новопостъпващите студенти?

Историкът раздава автографи на „Алея на книгата“

Аз споделям мнението, че всяко поколение е по-умно от предходното и старчески хленч към младите няма да допусна никога. Друг е въпросът доколко те са мотивирани, до каква степен са наясно със себе си, какво желаят, докъде искат да стигнат в собственото си самоизграждане като хора и обществени личности, до каква степен професионалната им ориентация е навременна и обоснована. Всичко това прави донякъде тези деца да изглеждат недостатъчно подготвени в средното образование и част от тях, няма какво да си кривим душата, около половината от цялото българско висше образование, се отказват от следване. Може би и така е по-добре, за да намерят себе си впоследствие. Мен ме радва нещо друго, което показва, че нищо страшно не е станало, че на практика поколението между 30 и 45 години в момента отново тръгва към университетите. „Обучението цял живот“ с нови магистърски и докто-

рантски програми се оказва нещо, което е много успешно в европейското пространство и България, която беше най-изостанала, все пак прави вече първите стъпки за преодоляване на тази изостаналост сред европейските страни.

Децата, наричам ги така, защото са по-малки от моите деца, а не защото искам да омаловажа тяхната възраст, носят в себе си всички проблеми на всяко поколение. Те ще ги преодолеят, въпросът е да не се затваря пътят им към обучение, към култура, към желание за самоусъвършенстване – те сами ще намерят пътя си. И тъй като те се раждат в много по-технологично време, ние много често се сърдим на тяхното поведение и начин на обучение, но ние не знаем дали те не са прави.

Да, понякога ние, възрастните, се тревожим прекомерно, а те си намират пътя сами.

Наталия Бояджиева

Рано или късно го намират. Понеже след няколко седмици започвам четиридесетата си учебна година в университета – като студент и като преподавател, истината е, че от всяко поколение, по всяко време е имало недоволство. А накрая виждаме, че те се реализират, намират своето място – всеки, разбира се, със своята роля и желание за реализация и в крайна сметка, започват те да мърморят (смее се).

Да, вечният кръговрат... Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“ е единственото академично издателство на Алея на книгата във Варна, а вече има своите читатели и популярност – на какво се дължи тя?

Тук имам и аз известен пръст като отговарящ за този сектор. Има едно не съвсем приятно отношение към академичната книга – смята се, че това са някакви много строги неща за четене, че те са едва ли не за определен кръг... Като всяко университетско издателство ние не сме подчинени изцяло на базата на пазара. Главната ни цел е да помагаме на своите автори и преподаватели да израстват в академичен смисъл и на второ място да популяризираме науката и моделите на образованието, доколкото е възможно това. Университетското ръководство смята, че чрез издателството ние помагаме на общокултурния процес в страната. Мисля, че със сравнително скромни усилия и капитал това се постига. Това е вече въпрос на визия за ролята и мястото на книгата и словото, а и все пак ние носим името на светите братя Кирил и Методий.

Милко Палангурски е професор, доктор на историческите науки и дългогодишен преподавател във Великотърновския университет, където през 1985 г. завършва специалност „История“. Втори мандат е заместник-ректор по научната дейност на Университета. Води лекционни курсове и в други висши учебни заведения у нас и в чужбина. Научноизследователските му интереси обхващат политическата история на България, дипломатическите връзки на България с Русия, стопанската история и конституционното устройство на България от ново и най-ново време. Проф. дин М. Палангурски е автор на повече от 20 монографии, учебници и учебни помагала: Лекции по българска история (1991), Държавно-политическа система на България (1979–1919) (1995), Либералната (радославистка) партия в системата на българската парламентарна демокрация (1900–1904) г. (1995), България в балканската политика на Русия (1899–1903 г.) (2005), Избирателната система в България (1879–1911 г.) (2007), Избори по стамболовистки (2008), По българските парламентарни избори (1894–1913 г.) (2011), Бележити българи. Т. 7 и Т. 9. (2012), Стопанска история на България (2014), Учредителите. Участниците в Учредителното народно събрание в Търново (10.II.1879–16. IV.1879 г.). Енциклопедичен справочник (2014), Бащите на Българската конституция. Мрежата на националната тъкан (2019), Иван Пеев Плачков (1864–1942): Един просветител и публицист в политиката (2021), Фирмилиановият въпрос – духовната битка за „вратата“ на Македония (1857–1902 г.) (2021) и др.

Иван Пеев Плачков (1864–1942) Един просветител и публицист в политиката

Иван Пеев Плачков е днес напълно непознат на българското общество. Неговото име липсва дори в най-голямата родна енциклопедия. Няма обаче историческо изследване, посветено на първите десетилетия на свободна България, в което да не се среща името на Иван Пеев Плачков. Дали става въпрос за наука или масонство, вестникарство или пропаганда, политика или дипломация, парламентаризъм или партийно строителство – там, сред участниците, винаги се появява неговото име – някак незабелязано, дори малко встрани, но то винаги е там. Монографичното изследване *Иван Пеев Плачков (1864–1942): Един просветител и публицист в политиката* е посветено на неговото участие в българския политически процес като партиен лидер, народен представител и министър. Съвсем съзнателно авторът – проф. дин Милко Палангурски, се спира подробно на огромната научна,

Иван Пеев Плачков
Снимка: в. „Съвременна илюстрация“

литературна, писателска и журналистическа дейност на Иван Пеев Плачков, която често е чисто политическа, но е толкова обемна, че заслужава друго, самостоятелно изследване, ориентирано в сферата на литературния и езиковедския анализ и историята на журналистиката. Проф. Палангурски отново обръща

поглед към любимата си тема за сформиранието на политически елит след Освобождението на България – интересен и труден процес, но представен този път през личната съдба на копривщенеца Иван Пеев Плачков. Иван Пеев Плачков е от първото поколение дейци, които влизат в общественения живот, след като получават сравнително стабилно за нивото на тогавашното българско-общество образование в цариградския Робърт колеж. Учител, журналист, писател, литературен критик, преводач, редактор – няма интелектуална сфера, в която Иван Пеев Плачков да не се е проявил и да не е оставил някакъв, дори и малък, но винаги негов маркер. От първия си опит над белия лист като 12-годишен юноша, описващ Априлската епопея, та чак до смъртта си, той остава верен на перото – повече от 66 години.

Наталия Бояджиева

Фирмилиановият въпрос – духовната битка за „вратата“ на Македония (1857–1902 г.)

Авторът на монографичното изследване *Фирмилиановият въпрос – духовната битка за „вратата“ на Македония (1857–1902 г.)* проф. дин Милко Палангурски споделя, че за първи път се сблъсква с името на архимандрит Фирмилиан и със свързаната с неговата личност драма при поредица от изследвания, посветени на българската вътрешна политика, на развитието на Либералната партия и на българо-руските отношения на Балканите. Името на Фирмилиан става нарицателно в литературата, използва се с негативна конотация в пресата, а към драмата на неговото назначаване са съпричастни поне трима императори, всички балкански крале, българският владетел и шестима родни министър-председатели. След поредната Източна криза през 1897 г. в Скопие протосингел на Патриаршеската митрополия става архимандрит Фирмилиан и получава правото да я управлява. В Скопие вече има втори православен йерарх славянин освен българския митро-

полит, представител на Екзархията. *Утвърждаването на Фирмилиан като титулярен владика е основна задача на Белград по пътя към разделянето на Македония на сфери на влияние.* Катедрата на скопския митрополит е средоточие за интересите на България, Сърбия, Гърция, Русия, Австро-Унгария и, разбира се, на Османската империя, на чиято територия се развива тази политико-религиозна драма. Местното българско население, княжеските дипломати и екзарх Йосиф в Цариград водят отчаяна борба, за да не допуснат интронизацията на архимандрит Фирмилиан. Седем поредни български правителства успяват да намерят начини да отлагат събитието. Изправени пред общия натиск на Петербург, Белград, Атина и Цариград, политиките в София използват всички лостове – сътрудничество, заплахи, конфронтация, революционно насилие и гражданско неподчинение. Кабинетът на д-р Стоян Данев обаче променя парадигмата на българската

външна политика и трябва да се съгласи с интронизацията на Фирмилиан. *Изоставена е старата българска идея при никакви обстоятелства да не се допуска „дележ на Македония“ на каквото и да е ниво – политическо, икономическо, образователно и духовно.* Сръбската духовна инвазия е реален факт.

Белград получава юридическото и моралното право да претендира за северните части на Македония в този момент. В договора между България и Сърбия за образуването на Балканския съюз през 1912 г. се вижда доколко териториалният дележ прилича на духовния от 1902 г. И още нещо, Патриаршията се отказва от своите хилядолетни права върху Скопската епархия, а споразумението на религиозна основа ражда доминиращата на полуострова през XX в. политическа ос Белград–Атина. Каноничният църковен въпрос всъщност трасира бъдещето на Балканите.

Наталия Бояджиева

Вековен театрален юбилей

Сто години варненски Драматичен театър „Стоян Бъчваров“

Цяла година празнуваме достолепния юбилей на варненския Драматичен театър „Стоян Бъчваров“! 1120 спектакъла за сто години! Любовта на варненци, доброволческият им труд и дарения са съградили великолепната му сграда и тя привлича вече един век в залата актьори и зрители.

Музикълът „Цар Лъв“ по музика на Елтън Джон във Варна

Ентузиазмът не стихва и през лятото – обичаен ваканционен период за театрите. Международният театрален фестивал „Варненско лято“ през юни също беше посветен на славния юбилей. От юни до август се радваме и на дванадесетото издание на „Опера в летния театър“. Оперни, балетни, концерти и мюзикъли привличат любителите на класическата музика и джаза в открития храм на изкуството. Познавате тази романтична атмосфера, нали? Зелената, обрасла в бръшлян стена и колоните в дъното на сцената, черното небе над нас, мирисът на водорасли и морски бриз... Светлината на прожекторите понякога се прерязва от силуета на чайка и нейният неочакван крясък изважда притихналата публика от унеса и ѝ припомня, че сме край морето... Досега се наслаждавахме на Гала, посветена на Енрико Карузо, „Графиня Марица“ от Калман, „Вълшебната флейта“ на Моцарт, Балетна гала, „Хофманови разкази“ от Офенбах, трите опери от Верди – „Риголето“, „Травиата“ и „Трубадур“, концерт бенефис по случай 90-годишнината на доайена на диригентите у нас – маестро Борислав Иванов, премиерата на

„Цар Лъв“ по музика на Елтън Джон... Общо 21 заглавия. Всяка вечер в афиша блести съзвездие от вълнуващи културни събития и човек трудно може да избере само едно от тях.

Честванията на юбилея започнаха на Благовещение

с поставянето във фойето на бюста на големия български актьор, режисьор и патрон на Варненския театър – Стоян Бъчваров, изработен от младия скулптор Явор Пенев. Той

е използвал като основа за скулптурното си решение снимка на първия директор на Варненския театър от 1921 г., когато е около 50-годишен; тогава е и поканен за режисьор на първата професионална театрална трупa във Варна. Просълзена, актрисата Грациела Бъчварова поднесе първите цветя пред бюст-паметника на своя бележит предшественик. Тя благодари на ръководството на театъра за честта да открие скулптурния портрет на Стоян Бъчваров в навечерието на Световния ден на театъра. Даниела Димова, директор на Театрално-музикален продуцентски център Варна (който от 2010 г. обединява Държавна опера Варна и Драматичният театър „Стоян Бъчваров“), изрази задоволството си, че след отпадането на ограничителните мерки патронът достойно ще посрещна зрителите в своя театър.

Дългогодишният диригент и директор на Варненската опера Борислав Иванов навърши достолепните 90

Един много емоционален концерт изпълни сърцето ми с радост. Големият оперен диригент Борислав Иванов, ученик на великия Херберт фон Караян и доайен на българските

Маестро Борислав Иванов на бенефисния галаконцерт

диригенти, навърши достолепните 90 години на 2 август 2021 г. Застанал на диригентския пулт преди 70 години, варненецът, прославил България по света и дирижирал на четири континента, продължава и сега да радва почитателите на оперното изкуство със своя висок професионализъм. Огромният и разнообразен репертоар на Борислав Иванов обхваща голяма част от световното и българско музикално наследство със сто заглавия от оперната и още толкова от симфоничната класика. Бенефисният галаконцерт в Летния театър включваше четирима диригенти – негови ученици, виртуоза на цигулката Марио Хосен, оперната прима Тая Иванова и още много видни изпълнители, хорвете на двете опери – Варненската и Пловдивската, оркестърът и балетът на Варненската опера. Четоха се поздравителни адреси от президента Румен Радев, от кмета Иван Портних и от много именити творци. Почитатели от страната и чужбина бяха изпълнили залата до краен предел. Когато юбиларят излезе на сцената – красив, величествен, в бял костюм, цялата зала спонтанно стана на крака. След всяко представяне на неговите ученици в изкуството той им подаряваше диригентска палка, с която да покоряват световните сцени. Накрая всички запяхме „Многая лета“ и това сърдечно пожелание се понесе към звездното небе в знак на нашата благодарност и поклон към маестро Борислав Иванов.

Премиерата на мюзикъла „Цар Лъв“

Спектакълът, който предизвика истински потоп от емоции, несъмнено е премиерата за България на мюзикъла „Цар Лъв“ по музика на Елтън Джон и текст на Тим Райс. Автор на оркестрацията е Данко Йорданов, а в постановъчния екип са режисьорът Петко Бонев, диригентът Страцимир Павлов, сценичен дизайн и костюми – Ася Стоименова, 3D мапинг (създаване на динамични и реалистични 3D образи) – Лора Руневска.

„Ние трябва много искрено и достъпно да пресъздадем тази изключителна музикално-сценична драматургия, добре позната на младата и зрялата публика. Правим това честно, профе-

Успешната премиера се състоя в Летния театър

сионално, с всички необходими техники за една пленителна актьорска, вокална, танцова, звукова и визуална красота“ – казва режисьорът Петко Бонев, създал във Варна запомнящите се мюзикъли „Граф Монте Кристо“, „Зоро“ и „Парижката Света Богородица“.

Сред артистите от различни поколения, избрани с труден кастинг в два тура, се открояват: Виктор Ибришимов в ролята на Муфаса, младите таланти Васил Желев и Максим Ялнъзов като малкия Симба. В ролята на порасналия Симба се изявяват солистите на Държавна опера Варна Борислав Веженев и Велин Михайлов, а образа на Нала подготвиха Лилия Илиева и Яница Халачева.

„Цар Лъв“ е първият анимационен филм на Дисни, създаден не по съществуваща творба, а по оригинална история, вдъхновена от библейските разкази за Йосиф и Моисей, както и от „Хамлет“ на Шекспир. Песните на Елтън Джон покоряват сърцата на зрителите и спечелват на филма две награди „Оскар“ и един „Златен глобус“. Следва мюзикълът „Цар Лъв“ – световната му премиера е в Лондон през 1999 г. и оттогава той е игран на най-големите сцени. Той надминава приходите от филмите за Хари Потър, „Титаник“ и „Междувездни войни“. Варненският спектакъл е изключително въздействащ. Той събра публика от всички възрасти, защото

всички имаме нужда от красиви и добре разказани приказки за доброто и злото, за вечната борба между тях и за кръговрата на живота.

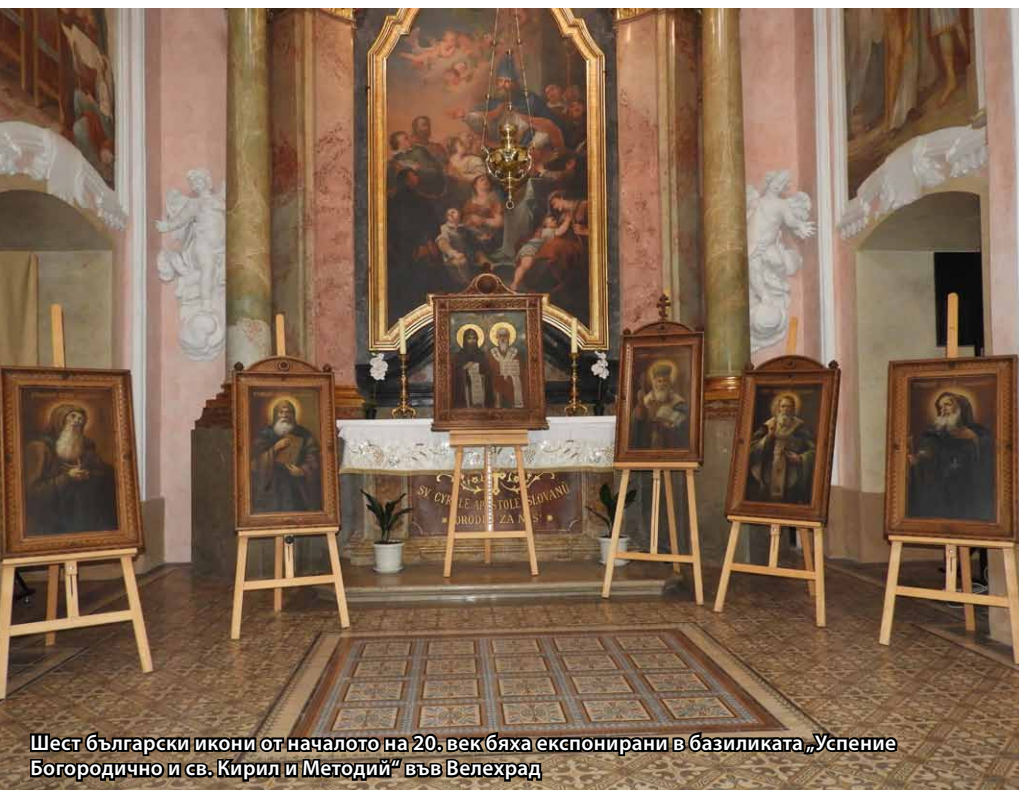
Премиери на „Амадеус“ и „Тютюн“

Септември започва с две премиери на столетника театър – „Амадеус“ на Питър Шафър и „Тютюн“ по романа на Димитър Димов. Легендарният „Тютюн“ (една от десетте любими книги на българите според „Голямото четене“) ще бъде представен за първи път на българска театрална сцена. Романът, преведен на над тридесет езика, продължава живота си и на филмовия екран в прочутия филм на режисьора Никола Корабов и оператора Вълго Радев от 1961 г. Шестдесет години по-късно той ще оживее за първи път и на театрална сцена – във Варна, в драматургичния вариант на Юрий Дачев и режисьорския прочит на Бина Хараламбиева. В ролята на Борис Морев, влюбен фатално в красивата Ирина, ще видим Калин Врачански, а като Ирина ще се превъплъти очарователната Диана Димитрова.

Когато духът е млад, старостта не идва. Такъв е и нашият любим театър „Стоян Бъчваров“. Желаям му здраве, силни постановки и вярна публика! На многая лета!

Наталия Бояджиева

Велеhrad - свято място за поклонение

Шест български икони от началото на 20. век бяха експонирани в базиликата „Успение Богородично и св. Кирил и Методий“ във Велеhrad

ден да напусне трибуната. Освиркан е и председателят на Окръжния комитет на партията в Ухерске Храдище Липчак, който нарича поклонението празник на мира. Кардинал Франтишек Томашек чете поздравително писмо от папа Йоан Павел II, на когото комунистите не са разрешили да присъства, а кардинал Агостино Казароли връчва на Велеhrad от името на папата Златната роза – символ на особени заслуги към църквата. Още през 1980 г. папата обявява св. св. Кирил и Методий за съпокровители на Европа. Негово светейшество Йоан Павел II посещава Велеhrad на 22.4.1990 г.

Български експозиции във Велеhrad

Посолството на Република България и Българският културен институт в Прага вече няколко години са сред партньорите на Оломоуцката архиепископия при организирането на честванията, посветени на св. св. Кирил и Методий във Великоморавия, които са в рамките на „Дните на хората с добра воля“ и се провеждат традиционно във Велеhrad. Шест български икони от началото на 20. век красяха базиликата „Успение Богородично и св. Кирил и Методий“ във Велеhrad от 30 юни до 12 юли 2021 г. Те са дарени от Българската православна църква на православната църква „Св. Кирил и Методий“ в Прага и за първи път напускат чешката столица. Иконите изобразяват св. св. Кирил и Методий и техните ученици. В програмата беше включена и пътуващата документална фотоизложба „Светлината на буквите“. Тя бе открита на 4 юли от 15 часа в известната гимназия „Стоян“ във Велеhrad. Изложбата е дело на фондация „Елена и Иван Дуйчеви“ в сътрудничество с Държавния културен институт на България и включва 24 пана (виж „Българи“, брой 2, 2021 г.) През май тази година „Светлината на буквите“ гостува в Българския културен институт в Прага, а през втората половина на юли беше експонирана в град Злин.

Мария Захариева

Велеhrad (Велеград) е известно духовно средище и традиционно място за поклонение в Централна Европа. Днешният Велеhrad се счита от мнозина за наследник на средновековния моравски Велеhrad, който е бил център на Велика Моравия по времето на княз Ростислав (843-870) и е бил пряко свързан с Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий от 863 до 867 г. След като е ръкоположен от папата за архиепископ на Моравия и Панония през 869 г., Методий е служил във Велеhrad на славянски (старобългарски) език. Той умира в Моравия на 6 април 885 г. Според житието на св. Методий гробът му е „в голямата моравска църква, от лявата страна в стената зад олтара на Богородица“. Но археолозите все още не са дали еднозначен отговор на въпроса къде се е намирала тази църква. Още от 13. век обаче манастирът във Велеhrad е считан за духовното средище, в което Солунските братя изпълняват своята мисия. На 5 юли 1863 г. по случай 1000-годишнината от Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий (863 г.) във Велеhrad се провежда

първото лятно поклонение, в което участват много славяни, вкл. българи (виж списание „Българи“, брой 1, 2021 г.). Поклонения се провеждат и през 1869 и 1885 г. – във връзка с годишнините от смъртта на Кирил и от смъртта на Методий. В Чехия 5 юли е Ден на славянските апостоли св. св. Кирил и Методий и е държавен празник. През 1936 г. денят на св. св. Кирил и Методий е честван и от едноименното българското студентско дружество в Бърно. То инициира и поставянето на паметна плоча на Солунските братя във Велеhrad, която е финансирана от българското Министерство на просветата и културата. По случай 1100-годишнина от смъртта на св. Методий през 1985 г. във Велеhrad се състои всенародно поклонение въпреки рестрикциите, наложени от страна на комунистическата власт. Участват около 250 000 души. В речта си тогавашният министър на културата Милан Клукак нарича Кирил и Методий първите комунисти, като умишлено избягва да ги нарече свети, в резултат на което е освиркан от поклонниците и прину-

Игри на воля и красота

Олимпиадата в Токио представи българския дух по нов начин

Сякаш пропуснахме началото – улисани в политически сблъсъци и напразни препирни. Темите в България всъщност през лятото са две – дали е спасен сезонът по морето и дали актьорите в политическата ни система изобщо стават за нещо. Така че 42-мата, заминаващи за Токио, изглеждаха по-скоро по-незначителни и от най-малката парламентарна група.

Факт е и друго – ковид някак смени нагласите и очакванията

Най-големите спортни форуми това лято... са всъщност миналогодишни. Кампаниите покрай Европейското първенство по футбол и Олимпиадата в Токио задължително вървят и с цифрите 2020 – колкото и да ни се иска да се отървем от пълната с проблеми изминала година, сякаш сянката ѝ пак е тук.

Повечето от участниците ни обаче оставаха загадка за самите нас, а вниманието по традиция привлечено например от художествената гимнастика. Лесно можеше да се определи най-известното име в нашата делегация от общо 42-ма спортисти. С пет олимпийски медала и общо рекордно седмо участие ролята на знаменосец се полагаше на *Мария Гроздева*. И това сякаш се оказа предзнаменование за всичко, което се случи по-нататък.

Помня участия, които са били изпълнени с невероятни очаквания

Най-масовата ни делегация е от 1980 г., когато в Москва нашите спечелиха феноменалните 41 медала, а това осигури на страната престижното трето място в класирането точно по медали. Разбира се, за този успех има и много странични фактори от ерата на социализма, но безспорно статистиката гали слуха и предизвиква усмивка. На обратния полюс е олимпиадата в Рио отпреди петилетка – тогава пък 51 български спортисти се преборват за едно сребро и два бронза, така че накрая сме 65-и. Но токийският сценарий всъщност беше като хвърляне на ръкавица към вярата ни, пък и разбиранията за състоянието на нашия спорт в момента.

Олимпийската медалистка Стойка Кръстева. Снимка: Костадин Андонов

Доводите за това са цели шест – колкото и медалите

Първият се казваше *Антоанета Костадинова*. На 10 м въздушен пистолет родената в Търговище Антоанета е точно толкова точна, че да спечели среброто. При това така буквално продължава следите, оставени на олимпиада именно от знаменоската Мария Гроздева.

Вторият довод да променим нагласите си носеше името на *Тайбе Юсеин*. Родена в разградското Мърдрево, тя е изстрадала успеха си докрай. Има доста медали, но този от Токио стана най-скъпоценният – бронз в борбата, в категория до 62 кг.

Причина номер три сякаш дублира втората – само сменяме името на Тайбе с това на *Евелина Николова*. Тя също печели бронз, но в категория до 57 кг. Евелина е на 28, от Петрич. И също с много успехи зад гърба си. Ето я и четвъртата причина да променим очаквания и нагласи – при това златна... *Ивет Горанова* показа завидни умения във владенето на карате точно в родината на легендарното бойно изкуство. Едва на 21, тя оглави категорията до 55 килограма и стана една от първите олимпийски шампионки в каратето изобщо. Или както казва една традиционна японска поговорка, „*направи всичко, което е по силите ти* – другото

остави на съдбата“.

А петата причина пък носеше усмивката на *Стойка Кръстева*. Между другото, пак прецизност и сила са главните качества, донесли този вече пети медал за нас – и то пак от жена! А това са умения, които са изключително важни, когато искаме да заявим своето присъствие, да посегнем към победата... Като родената в Добрич Стойка, която победи всъщност пет пъти поред, за да заслужи признание то ни. Златният ѝ медал е в категория до 51 кг в бокса.

А шестата, последна причина е най-сладка. Защото се оказа потвърждение на познато правило. Когато получаваш доверие и любов, винаги се отплащаш със същото. Пък и фактът, че *ансамбълът ни по художествена гимнастика* завоюва златния медал, звучи малко и като метафора за силата на жените изобщо. Когато работят в синхрон и с обща цел.

Безспорно, българките в Токио бяха много убедителни

Родиха се веднага какви ли не сравнения, също и вицове... Но зад всичките тях всъщност се криеше гордостта, че можем да си позволим мъничко радост. Уникална е формулата, по която се ражда добро усещане и пример – и защото живеем в силно негативна среда, която мултиплицира до безкрай всяко отрицателно преживяване. Такъв тип победи размърдват мисленето и провокират да променим огледалото, което сме сложили срещу себе си. Ето, България може, при това с финес и очарование – със сила и красота...

Така и олимпиадата в далечно Токио поне за ден се превърна в омази липсваща съставка на съществуването ни днес. И тя е вярата в собствените ни сили. Шестте причини да променим това схващане са пред очите ни... Но от нас зависи и ние да започнем да побеждаваме – в своя собствен живот. С хъса и очарованието на момичетата, които направиха лятото и олимпиадата специални.

Красимир Проданов

Синята кръв задължава

Дисциплина, възпитание и уважение към другите

Могат да проследят предците си 800 години назад във времето. Гербът им се състои от осмоъгълна звезда на син фон и мотото „Nescit occasum!“ – „Незалазващ!“ Според легендата основоположник на рода е Кашпар (Каспар) – един от тримата вълхви, дошли да се поклонят пред Младенеца, а осмоъгълната звезда е Витлеемската. Членове на рода са били приближени на Пршемисъл Отакар II и съветници на Карел IV, дипломати, военачалници и възрожденци. Казаното дотук е за рода Щернберг – един от най-старите и уважавани чешки аристократични родове. Историята им е част от историята на Чехия.

Зденек Щернберг, 1923 – 2021. Снимка: Павел Радоста

Принцове и принцеси, любов и омраза, война и интриги, светци и дракони. Средновековната европейска история вече потъва под пластове прах, но ехото ѝ все още отеква там, където са живели нейните създатели – в крепостите и замъците. Всеки един от тях подсказва, че развитието на западните и централноевропейските страни е преплетено до последната нишка с миналото на аристократичните родове. Какво обаче означава за отделния човек да бъде част от такава дълга редица предци?
В статия за списание „Рефлекс“ журналистката Яна Бендова пише, че

потомците на благородниците имат едно предимство – или спънка, зависи от гледната точка: знаят кои са предците им, техните успехи и провали. Знаят, че са само едно колелце във веригата на поколенията – което със сигурност е опора за съвестта на онези, които ходят с вдигната глава. Ако трябва нещо да им завидваме, това не са титлите и замъците, а именно това знание и осъзнаване на собственото значение. Историята на рода Щернберг може да ни разкрие интересни факти за хората със синя кръв, които никога не са ни хрумвали.

Благородни мъже

Ако потърсим раждането на средновековната европейска аристокрация, ще го намерим в онези групички от елитни воители, които през 9. – 10. век се сформират около племенния вожд (владетел, крал). Най-старите чешки легенди ги наричат първенци и благородни мъже (*přední či urozené muži*). Това е времето, когато цялата власт принадлежи на владетеля, той е абсолютният господар, от когото зависят живота и смъртта на всеки един човек. Ако иска, може да заеме от своята власт – под формата на земя, селища и привилегии – на един или друг свой приближен. Ако промени мнението си – може да прибере обратно онова, което е дал. Промяната в чешките земи настъпва през 12. век. Първенците използват разприте в управляващия род на Пршемисловците, за да превърнат привилегиите и земите в наследствена собственост – акт, с който веднъж завинаги печелят своята независимост. Започват да строят собствени крепости и се превръщат в сила, с която монархът трябва да се съобразява. Родът Щернберг може да проследи корените си осем века назад, до 12. век. Първият известен Щернберг е Дивиш от Дивишов, споменат през 1130 г. като близък приятел и съветник на княз Собеслав I. Неговият син Здеслав основава родовата крепост Чешки Щернберг, която и днес е собственост на рода. Името Щернберг е от немските думи „stern“ – „звезда“ и „berg“ – „планина“.

Военачалници, дипломати и верни поданици... със собствено мнение

Един от значимите представители на рода е Зденек Конопишки (1420–1476), върховен бургграф на Прага. Звезден миг в кариерата му настъпва през 1457 г., когато е начело на

Кашпар Мария от Щернберг,
основател на Националния музей.
Снимка: архив на рода Щернберг

посланическа мисия до Франция и получава от френския крал Шарл VII Валоа ръката на дъщеря му за чешкия крал Ладислав Похробек. За съжаление, младият крал умира още преди посланичеството да се завърне. Чешката аристокрация избира за крал Иржи от Подебради. Зденек Конопишки е сред първите, които приветстват новия крал – както показва монументалната картина на Вацлав Брожек, красяща Голямата зала на Старото пражко кметство. Заслугите в служба на краля не му пречат няколко години по-късно да застане срещу него в момента, в който не постигат разбирателство по въпроса за правата на католиците. Следва военно стълкновение, което Зденек Конопишки губи и му се налага да избяга от кралството и да

предложи услугите си на унгарския крал Матиас Корвин. Забележителна личност е *Ладислав от Щернберг (? -1521)* – канцлер на чешкото кралство, просветител, меценат на изкуството и способен държавник. През 1515 г. той е дипломатът, който подготвя договора за взаимно унаследяване на чешкия трон между управляващия род на Ягелоните и Хабсбургите. На базата на този договор на чешкия трон сяда Фердинанд I, който бележи началото на една дълга и предълга поредица от Хабсбурги на чешкия трон. Една от съществените разлики между чуждото управление в България и Чехия е, че Османската империя унищожавя българската аристокрация. Отношението на Хабсбургите е коренно различно и онази част от аристокрацията, която ги приема, оцелява и има възможност да продължи да участва в икономическото и културното развитие на страната. Това е времето, когато *Вацлав Войтех от Щернберг (1643 – 1728)* – рицар на Златното руно, маршал, естет и меценат на изкуството, издига в покрайнините на Прага прекрасния замък Троя, вдъхновен от приказно красивите римски вили. Вацлав Войтех ги вижда, когато – според едно задължение на младите благородници, което би било популярно и днес – предприема т.нар. Голямо пътешествие (*Kavalírská cesta*). Това пътуване продължавало няколко години и целта била младежът да обиколи и опознае Европа, да изучи езици, хора

и традиции, с което се приемало, че завършва образованието си. Именно по време на това пътуване Вацлав Войтех се влюбва в споменатите римски вили и издига замък Троя по тяхно подобие.

Начело на Възраждането

Подобно на процесите в България, и в чешките земи Възраждането е период, в който започва преоткриването на собствената история, език и традиции.

Един от видните дейци на чешкото възрождане е *Кашпар Мария от Щернберг* – геолог, ботаник, палеонтолог и изследовател с обширна научна и публицистична дейност. В двореца си посреща възрожденци като Йозеф Добровски и Франтишек Палацки.

Иржи Конопишки при френския крал Шарл VII Валоа.
Художник: Франческо Марчети

Картината „Избиране на Иржи от Подебради за чешки крал“ от Вацлав Брожек.
Снимка: Ели Мандажиева

Кашпар Мария (1761–1838) и неговият братовчед Франтишек Йозеф (1763–1830) са инициатори за създаването на дружеството на Родолюбивия музей на Чешкото кралство, който по-късно прераства в чешкия Национален музей. Историкът Павел Белина пише, че „без Кашпар Щернберг нямаше да има Национален музей“. При създаването му през 1818 г. дружеството има 97 членове, от които 55 благородници, и изцяло зависи от меценатството им. Както и днес, така и тогава някои са щедри, а други „забравят“ да внесат договорената сума. Понякога Кашпар от Щернберг внася повече от всички останали, взети заедно. Освен това предоставя двореца си на Храдчани за съхранение на колекциите.

Възрожденските идеали споделя и *Франтишек Йозеф*, чийто интерес е насочен най-вече към историята и още повече към чешката история. Близко приятелство поддържа с Франтишек Палацки, за когото се превръща в учител и ментор. През 1796 г. е главен инициатор за създаването на Обществото на родолюбивите приятели на изкуството, предшественик на Националната галерия и Академията на изобразителните изкуства. На младата институция Франтишек Йозеф подарява своята колекция творби на изкуството.

„Част сме от чешкия народ!“

След създаването на Чехословакия аристократичните титли и привилегии са премахнати, постановява се, че пред закона всички са равни. Провежда се и икономическа реформа, която окастря собствеността на големите родове. Парадоксално, но историци като Зденек Карник смятат, че националното чувство на чешките благородници се ражда именно тогава. Личности като Макс Лобковиц, Индржих Коловрат и Франтишек Шварценберг осъзнават, че светът се е променил, приемат промените и с личните си качества се нареждат до тогавашния елит. Двайсет години по-късно започва увертюрата към Втората световна война. През 1938 и 1939 г. на три пъти

чешката аристокрация връчва първо на президента Едуард Бенеш, а след това на Емил Хаха три декларации, в които заявява, че „сме част от чешкия народ и споделяме с него трагичната му съдба.“ Много от тях по-късно понасят последствията на тези действия – Франтишек Кински е затворен, имотите на Колоредо-Мансфелд са конфискувани, а земите на останалите са поставени под управлението на нацистите. Зденек Щернберг (1923 – 2021) си спомня, че това слага край на приходите им и от ден на ден ги поставя пред липсата на средства за ежедневни нужди. „Майка ми и сестра ми ходеха да берат ябълки от нашите градини. Пазачите се правеха, че не ги виждат. Крадяха от собствените ни градини.“

Белегът на Каин

Войната свършва, но започва следващата трудна глава – експериментът, наречен социализъм, който носи със себе си пълна конфискация на имуществото и репресии. Представителите на големите родове нямат право да следват, не са приемани на работа, някои са затворени. Работят като миньори, шофьори, сервитьори и счетоводители. Много от тях емигрират. Младото поколение, подлежащо на военна служба, е изпратено в РТР (Pomocný technický prapor), за който разказва популярният филм „Черни

Франтишек Йозеф от Щернберг, основател на Националната галерия. Снимка: архив на Националната галерия

барони“ от 1992 г.

През януари тази година, на 98 години, почина патриархът на рода – Зденек Щернберг. Човекът, който след реституцията поема в ръцете си обновлението на имотите и замъка Чешки Щернберг. Животът му е като буквар на 20. век. Съвременник е на Първата република, Втората световна война, социализма и днешната демокрация. При идването на комунистите на власт следва право, но е изключен и изпратен на работа в мините. „Настъпи сталинизмът – спомня си. – Бяхме между първите, срещу които беше насочена класовата борба. Достатъчно беше да кажем името си. Баща ми имаше късмет, че местните хора се застъпиха за него и го оставиха да работи като управител в замъка. Това беше изключение. Всички бяха интернирани.“ Зденек Щернберг работи в мините пет години. Когато му разрешават да ги напусне, не може да си намери работа, тъй като никъде не искат да го вземат. Най-после е приет като общ сценичен работник в Карлинския театър. Планира да емигрира, но остава заради родителите си. Вместо това, с риск за самия себе си, помага с емиграцията на други. Едва през 1968 г. заминава за Виена. Освен двете ризи, в куфара носи ръкописа на историята на рода Щернберг от Франтишек Палацки. Започва работа като обикновен служител в голям концерн и се пенсионира като заместник на генералния директор. Както казва: „Човек трябва да се приспособи. В събота и неделя следвах австрийска администрация

Родословното дърво на рода Щернберг в замъка. Снимка: Ели Мандажиева

– за разлика от много други, които висяха по кръчмите и се жалваха.”

Синя кръв

След края на режима през 1989 г. членовете на благородническите фамилии започват да се завръщат. Именията им са реституирани (макар и не всички и не изцяло) и имат право да се включат в обществения живот. Някои влизат в политиката (като Карел Шварценберг), други избират духовна кариера (епископ Франтишек Лобковиц).

През 2017 г. чешката телевизия излъчва документалния сериал „Синя кръв“. Състои се от осем серии за осем от най-известните чешки благороднически фамилии, които все още съществуват. Акцентът е върху най-младата генерация. Още на пръв поглед прави впечатление много доброто възпитание и дисциплина на всички. Въпреки че са живели извън Чехия, повечето говорят много добър и съвременен чешки език. В думите им няма и намек за обида спрямо предишния режим. Младото поколение говори за своя дълг пред предците и страната.

Разбира се, всички изпитваме съмнения относно искреността на изказванията в медиите. Действията обаче могат да бъдат еднозначни – като решението на Индржих Коловрат, който, завръщайки се, намира двореца на рода на улица Na Příkore след пълен ремонт. С обяснението, че това са пари на обикновените хора, той дава сградата под наем на Народния театър за символичната 1 крона годишно за срок от 20 години. „Синя кръв? – възкликва Елишка Маргарета Коловрат. – Въпросът опира до възпитание, дисциплина и уважение към другите.”

През 1829 г. Кашпар Щернберг пише в дневника си: „Значението и благополучието на народа зависят от неговия интелект, морални устои и познаване на миналото.”

През 17. век Бохуслав Балбин, монах от Йезуитския орден, писател и историк, пише: „Благородничеството е вид постоянна проява на благородни качества, към която потомците са задължени поради своя произход и предци.”

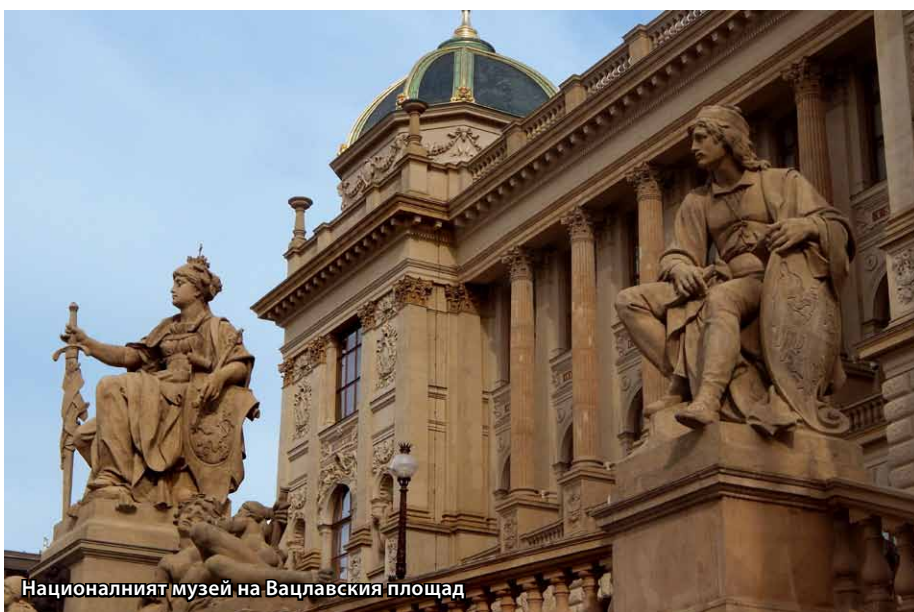
Ели Мандажиева

Голямата зала в замък Чешки Щернберг

Помещения в двореца Чешки Щернберг

Националният музей на Вацлавския площад

Павел Йозеф Шафарик и българската възрожденска интелигенция

Роденият преди повече от 200 години чешки учен от словашки произход П. Й. Шафарик е знакова фигура в Чешкото национално възраждане. Със своите научни трудове, посветени на славянските народи, той си спечелва репутацията на най-популярния славист в средите както на чешката, така и на българската възрожденска интелигенция. Неговите изследвания, посветени на българската история, език и литература, без съмнение допринасят за формиране на националното самочувствие у българите. Затова чешкият славист с основание може да бъде наречен основоположник на чешката българистика.

Павел Йозеф Шафарик (1795–1861) проявява „на дело“ своя научен интерес към историята, литературата и езика на балканските славянски народи още по времето на своята работа като директор и учител в сръбската православна гимназия в Нови Сад (1819-1833), тогава в пределите на Австрийската империя. Излязлата през 1826 г. „История на славянските езици и литератури“, показва, че първоначалните познания на чешкия учен за българите са оскъдни и неточни. В нея той им отделя само три страници. По това време П. Й. Шафарик смята, че българите наброяват едва 600 000 души и населяват само земите между Дунав, Стара планина, Черно море и Сърбия, че са част от сръбския народ, а езикът им е сръбско наречие. Съвсем скоро благодарение на контактите си с български търговци от Мелник, Битоля, София, Самоков, които минават през Нови Сад на път за Виена, той получава ценни сведения за географията на България, за етнографията на Македония и нейния български характер, за Рилския манастир като книжовно средище. Тези научни дирения на П. Шафарик засилват интереса му към езика, литературата и историята на българите, които той вече причислява като отделен народ. У него се заражда мисълта да посети Рилската обител, тъй като е убеден, че там се съхраняват ценни ръкописи. Тази идея не се осъществява поради избухналата поредна Руско-турска война (1828–1829). Във втория колосален труд на П. Шафарик, посветен на славянските народи, „Славянски старини“ (1837), текстът за българите е далеч по-подробен, точен и изчерпателен – той им отделя над 70 страници, проследявайки историята на първата българска държава. За разлика от предишното си съчинение, в това той твърди, че

Павел Йозеф Шафарик

българите населяват цяла Македония, Тракия и Мизия. Според първоначалния си замисъл П. Шафарик възнамерява да напише „Славянски старини“ в две части, но излиза само първата част. Той продължава научните си изследвания най-вече върху старобългарския език и литература. В своите публикации той проследява разликите между глаголическите и кирилските ръкописи, помества изследване за културната история на балканските славяни през първите няколко века от османското владичество, описвайки неговите последици върху духовното развитие на балканските народи. Той достига до извода, че най-голяма роля за запазване на народностното самосъзнание на българи и сърби изиграват манастирите, където се съхраняват множество стари книги и ръкописи. Шафарик черпи сведения не само от български възрожденци, но и от редица руски учени. Благодарение на произведенията на руския учен Юрий Венелин (по произход украинец) за българската история и литература чешкият учен коригира мнението

си за броя на българите – в своето съчинение „Славянска етнография“, излязло в Прага през 1842 г., той ги изчислява вече на 3,5 млн. Още по време на пребиваването си в Нови Сад чешкият славист подготвя етнографска карта на балканските славяни (в това число и на българите), която той издава чак през 1845 г., когато се е установил за постоянно в Прага. От руския историк и археолог Николай Мурзакевич Шафарик получава „Рибния буквар“ на Петър Берон и българския превод на „Новия завет“ на Неофит Рилски. Други руски учени, като Осип Бодянский, Михаил Погдин, Измаил Срезневски и Виктор Григорович, също снабдяват чешкия учен с ценни материали за историята и писмеността на българите. Двама български възрожденци, Васил Априлов и Иван Богоров, също му изпращат сведения за българите, книги и български вестници. През 1852 г. в Прага с Павел Шафарик се среща и бъдещият митрополит Натанаил Стоянов, който му донася работата на Спиридон Палаузов „Век болгарского царя Симеона“. Сред сътрудниците на Павел Шафарик се оказва неговият племенник Янко Шафарик, който от 1843 г. работи като преподавател по история в сръбския лицей в Белград. Чешкият славист неколкократно моли племенника си да му набави материали за българите. Впоследствие в неговата лична библиотека са открити 60 български книги. От края на 40-те и началото на 50-те години на XIX в. датират личните контакти на П. Й. Шафарик с българските студенти Иван Шопов, Никола Катранов, Константин Петкович, Константин Петков, Тодор Икономов, като най-тесни са контактите му с калофереца Иван Шопов, който идва в Прага да учи медицина. През 1851–1853 г. Иван Шопов влиза в ролята на „научен

консултант“ на Шафарик в областта на новобългарската писменост. По молба на чешкия славист той съставя и издава първата българска библиография от 51 книги, публикувана през 1852 г. в „Цариградски вестник“. Заедно с пребиваващия по същото време в Прага Натанаил Охридски Иван Шопов се зема с амбициозната задача да отпечата български книги. През 1852–1854 г. с помощта на Йозеф Франта Шумавски и Вацлав Ханка двамата издават четири български книги под редакцията на Иван Шопов, отпечатани в печатницата на братя Хаас. Смята се, че П. Й. Шафарик също изиграва немалка роля в това начинание.

Научната продукция на Павел Шафарик, посветена на българския език и история, стига до възрожденския българин благодарение на руски преводи. Негови публикации служат като вдъхновение за представители на българския интелектуален елит (Васил Априлов, Райко Жинзифов, Петко Р. Славейков, Гаврил Кръстевич, Спиридон Палаузов, Неофит Рилски). Списанието на Константин Фотинов „Любословие“ няколко пъти помества информация за научните занимания на „трудолюбивия Шафарик“. Васил Априлов го нарича „наш съименник“ и в писмата си до Вацлав Ханка изяснява желание да издаде съхранявани от П. Шафарик български ръкописи. През 1849 г. Хрисант Йоанович от Калофер превежда на български език произведението на П. Шафарик „Разцвет на славянската литература в

България“, използвайки сръбския превод, дело на неговия племенник Янко Шафарик. Според акад. Емил Георгиев това произведение на П. Шафарик се смята за първото изследване върху историята на българската литература. През 1852 г. Спиридон Палаузов издава в Петербург „Век болгарскаго царя Симеона“, а Гаврил Кръстевич през 1858 г. написва „Кратко изследване на българската древност“, опирайки се върху „Славянските старини“ на Шафарик.

Българският възрожденец Иван Добровски се запознава с Шафарик във Виена през 1851 г. Чешкият славист се запознава с издаваното от Иван Добровски във Виена сп. „Мирозрение“ и даже го чете без проблеми заедно със своя зет Йозеф Иречек (бащата на Константин Иречек).

Благодарение на българската историчка проф. Надя Данова от Института по балканистика днес знаем, че в библиотеката на Павел Шафарик се съхраняват първите три броя на списанието и единственият запазен екземпляр на обявлението за предстоящото му издаване. Борис Йоцов смята, че Иван Добровски нарича своето списание „Мирозрение“, повлиян от заглавието на издаваното от Павел Шафарик през 30-те години чешко списание „Světozor“. За благодарноплотението на Шафарик към Иван Добровски говори и обстоятелството, че българският възрожденец получава от него препоръки, благодарение на които той установява контакти с

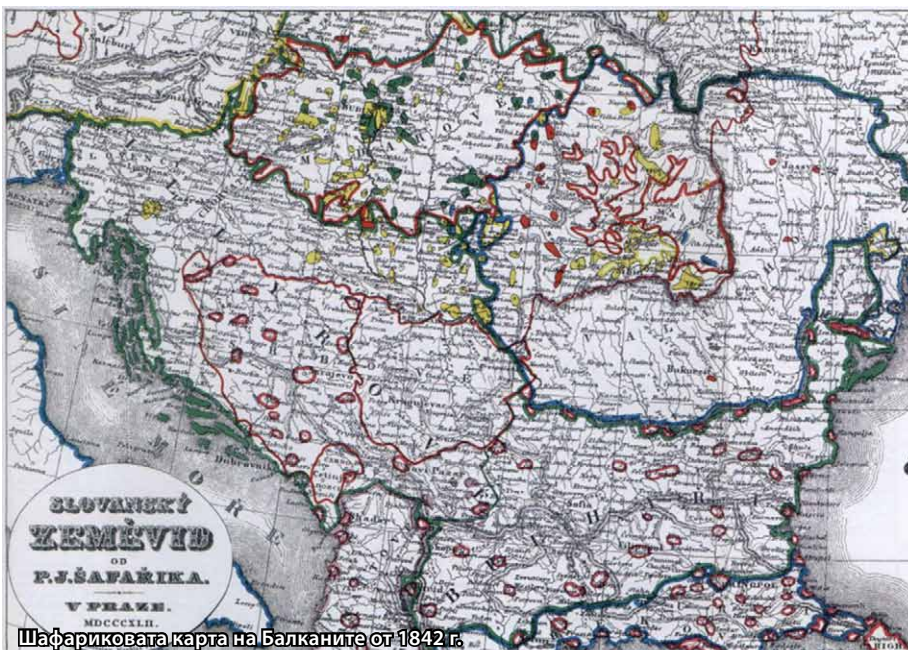
австрийските правителствени среди. През 1857 г. друг български възрожденец, Сава Филаретов, минава през Прага и успява да се срещне с Шафарик. Въпреки влошеното си здравословно състояние, чешкият учен го посреща сърдечно и, по твърдения на съвременници, провежда с него „от постелята“, „задушевен и искрен разговор“.

Г. С. Раковски също следи с интерес научните занимания на Шафарик върху българската писменост и признава научния му принос в изследването на старобългарския език, но не е съгласен с твърдението му за уралочудския произход на прабългарите. По повод смъртта на чешкия учен през 1861 г. българският революционер отпечата кратък некролог във в. „Дунавски лебед“, наричайки го „велик славист“ и „патриарх на славянската наука“.

По време на следването и живота си в Русия Любен Каравелов също се запознава с творчеството на Павел Шафарик, но не приема твърдението му, че братята Кирил и Методий са ромеи по произход. През 1868 г. друг български възрожденец, Райко Жинзифов, написва стихотворение в негова памет, а през 1876 г. в „Летоструй“ чешкият славист е наречен „просветител на току-речи всички славянски народи“.

И през 70-те години на 19. век личността и научната дейност на големия чешки учен славист продължава да служи като вдъхновение, еталон и духовен импулс за редица български младежи, дошли на обучение в Прага. През 1877 г. например от страниците на в. „България“ група български студенти заявяват, че наред с усвояването на нови знания, тяхна основна задача е да работят в духа на славянската взаимност – запознавайки чешкия народ „с миналото и настоящето на българския народ устно и писмено“, да допринесат за сближаването на чехите и българите. Те дават да се разбере, че в тази своя дейност се смятат за продължители на делото на чешките слависти Йозеф Добровски, Йозеф Юнгман, Франтишек Палацки и Павел Шафарик.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от
Славянската библиотека

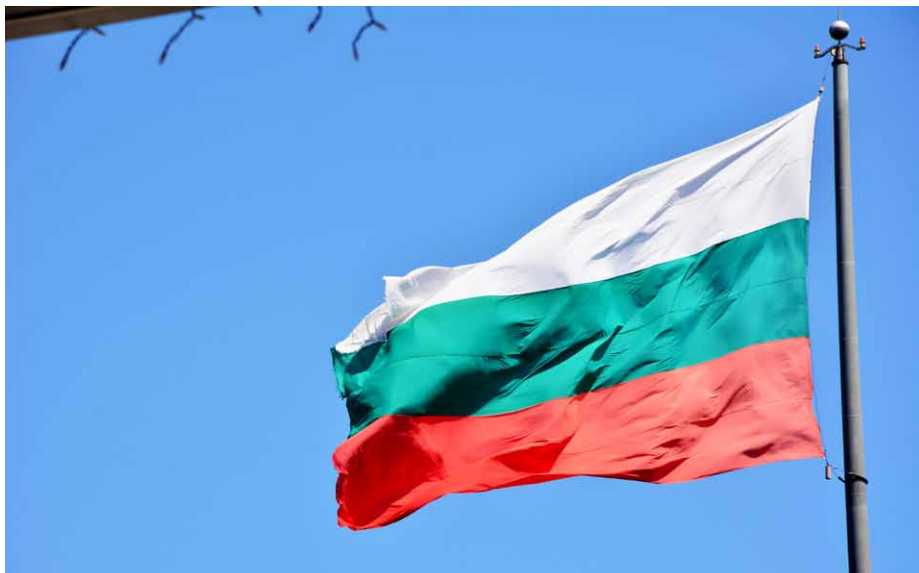

Шафариковата карта на Балканите от 1842 г.

Знамето – начин на употреба

Трите цвята на умението да сме българи

Символ на гордост и всъщност знак за национална независимост – нашето знаме кара и сърцето да тупти по-бързо, и погледът да се отправя надалеч. Сигурно и с вас е така, но винаги, когато го видим, ни става едно такова умилително... на моменти чак бясно!

Обичаме си го, разбира се... Но модерната епоха постави на изпитание и усещането ни за естетика, и чувството за национална принадлежност. Става дума за това как използваме българското знаме, доколко е подходящо да го превръщаме в изображение на всякакви емоции и отнасяме ли се с уважение самите ние към него.

Първо, малко суха информация, измъкната от енциклопедиите. Нашето знаме е създадено в периода около Освобождението. През 1876 г. Стилиана Параскевова шие знаме, което съдържа добре познатите три цвята – бяло, зелено и червено. Прави го всъщност, вдъхновена от баща си – патриота от Браила Иван Параскевов. Ямболията е емигрант по неволя, но прави зад граница доста добрини. За най-голямата, оказва се, даже не е и подозирал. Но знамето, „измислено“ от 14-годишната му дъщеря, на практика се превръща в един от най-големите обединители на българите.

Използване на знамето

И след заглеждането в историята, нека споменем, че използването на националното ни знаме се урежда със специален закон – пълното му

име е *Закон за държавния печат и националното знаме на Република България*. Приет е още през 1998 г. Във въпросния закон се разглежда както видът, така и употребата на знамето, като има част, посветена и на правилната му изработка. „Националното знаме на Република България – четем например в чл. 16, - е постоянно издигнато на пристанищата, железопътните гари и аерогарите; сградите на вероизповеданията или пред тях. Разбира се, има още много – цитираме го, за да усетите атмосферата и веднага съжаляваме, че липсва по-де-

тайлизирана преценка кога всъщност „издигането“ на знамето се превръща и в признак на недобро възпитание, че и дори в негово поругаване.

Знамето и историята

Патриотизмът, който е модерно понятие (да не се бърка с *родолюбието*), разчита неимоверно много именно на знамето. В редица ситуации изразяването на българщина се превръща чак в леко тревожно състояние – като онова, което ни обхваща например при вида на родния триколюр върху витрината на магазин за обувки в Бургас. „Добре, продукцията е българска“, казахме си ние, но в съседство се мъдреше с големи букви надпис „НАРОДЕН ЮМРУК“. Зачудихме се, но и малко ни загорча – особено когато си набавихме повече информация за въпросното образование. „Народен юмрук“ е едно от партизанските формирования в Югоизточна България, известно например с това, че извършва редица нападения върху лесничейства, военни постове и др. Разровихме още историята и така стигнахме всъщност до нова важна подробност – магазинът за обувки се казва „Народен юмрук“ (под патриотичния съпровод на триколюра), защото се явява нещо като филиал на известен магазин, който се помещава

Името на магазина навява странни мисли

в бургаски блок, популярен навремето именно с наименованието „Народен юмрук“ – в него апартаменти получавали предимно антифашисти. Честно казано, от всичко това на човек направо ще му убиват новите обувки, но примерът е показателен колко negliжирано се отнасяме към използването на национален символ, при това с огромно значение, какъвто е знамето. На всичко отгоре, напоследък масово смесваме символите, без да си даваме сметка как носталгията по миналото изкривява самото ни разбиране за историята. Кичът взема връх и в стойностната ни оценка за истински важните неща.

Електропроводимо знаме

Същото може да се каже и за една популярна кампания на Столичната община отпреди няколко години. Тогава буквално стотици трафопостове из София осъмнаха, вапцани в

Национален водопровод

цветовете на знамето. Оказа се обаче, че наред с родолюбивия елемент, съществува и чисто психологически. Според Столичния инспекторат много по-малко граждани щели да драскат и да лепят обяви върху електрическите табла, ако върху тях е... българското знаме. Разбира се, там продължаваше да се мъдри и сигнално-жълтата табелка „Опасно за живота!“, а с времето мръсотията съвсем промени комбинацията от цветовете. В случая, дори идеята да е била благородна, трудно можем да преглътнем факта, че върху разядения от коро-

Знамето – при прането

зията материал се мъдри „опасен за живота“ символ, който на първо място говори за чистота и идеали. Да, ама в случая електрически...

Патриотичен знамепровод

И като сме започнали с комуналните услуги, да се върнем за още малко в Бургас. На главната улица това лято се появи интересна инсталация край едно от пъстрите магазинчета. Няколко водопроводни тръби са набучени в саксии – очевидно символизиращи вечния стремеж за растеж и прогрес в унисон с природата. ВиК инсталацията грее гордо в цветовете на българското знаме. Точно така, стар водопровод, през който преминава родолюбието ни, че да се усили още повече! А на броени крачки оттам са паметниците на Левски, на Ботев и Чинтулов... които гледат безмълвно.

Знамето не е илюстрация

Факт е, че използването на знамето изисква и интелект, и уважение. Може би най-добре е да се развява от местата, които споменава законът – *правителствени сгради, училища* и още много други, в които тупти сърцето на България. Когато обаче се превърне в илюстрация, само губи... всъщност и знамето, и самочувствието ни, че го носим в сърцето. Преди време класическият роман „Под игото“ беше станал плод на любопитни експерименти – може да се каже, *пърформънси*. Веднъж излезе на *шльокавица*, друг път пък го издадоха осъвременен, на езика на модерните хора. И в двата случая

вълната от недоволство набързо накара издателите да спотаят остатъка от тиражите. Интересното е, че от една страна, се възмущаваме, но дойде ли ред за лично творчество, нямаме нищо против да интерпретираме национални символи и непреходни артефакти така, както на нас ни е добре. Тук може да се напише цял роман за битовите заведения, в които край байрака се мъдри черешово топче, а до него върти перки воденица.

Знамето вътре в нас

Остава ни надеждата, че... дядо Йоцо продължава да гледа. Всъщност високи критерии при използването на нашите символи може да ни спасят от безобразното им превръщане в карикатура. Но пък тези критерии се изграждат с помощта на адекватно образование и стойностна култура. Думите, които четете тук, нямат за цел да предложат разрешение на проблем, който и без друго се забелязва не от всеки... По-скоро идеята е да си дадем сметка, че любовта към родината има много лица. Любов е например да почистим на Кръстова гора, след като там са се изсипали хиляди за поредния празник. Не е нужно да пишем на челата си, че сме българи. Нека знамето се развява на истински достойни места. За да преминава през нас все същата тръпка... все същото вълнение, че това е нашата майчица... че това е България.

Трибагреника видя и описа
Краси Проданов

Снимки: Деница Проданова

170 години от рождението на Тодор Каблешков (1851-1876)

Каблешковият род

Първите писмени сведения за рода датират от началото на 19. в. За негов родоначалник се смята дядо Никола. Неговите трима синове Дончо, Вълко и Недко дават началото на трите клона Каблешкови. Един от четиримата сина на Дончо Николов Каблешков – Лулчо, е бащата на бъдещия революционер. Благодарение на своята предприемчивост в търговията той натрупва значително състояние и се издига като един от местните първенци в Копривщица. Материалното благополучие му дава възможност да построи голяма, уютна и подредена с много вкус къща.

Детство, юношество и образование

Именно в тази къща на 13 януари 1851 г. се ражда Тодор Каблешков. Той е първороден син и едно от четирите деца от първия брак на чорбаджи Лулчо. След ранната смърт на майката баща му се жени втори път за Анна Григорова от видна сопотска фамилия. Тя ражда на съпруга си 5 деца и обгражда с внимание и майчински грижи децата от първия му брак.

Малкият Тодор израства в дом на родолюбиви българи и е възпитаван в духа на българските възрожденски традиции. Заедно със своите братя и сестри той слуша увлекателните разкази на леля си Пена за подвизите на българските хайдути, един от които е нейният съпруг Дончо Ватах.

Първоначално младият Тодор учи в пловдивското епархийско училище, където му преподава неговият съгражданин Йоаким Груев. Момчето с интерес чете книги за българската история, научава наизуст революционните песни на Добри Чинтулов. Поради здравословни проблеми през 1867 г. той се връща в Копривщица, където продължава образованието си при частни учители. Стремещът към просвета го подтиква да основе ученическото дружество „Зора“, чрез което да възпита у своите млади съграждани чувството за граждански дълг и родолюбие.

Тодор Каблешков като началник-гара в Белово.

През 1868 г. младият Тодор постъпва във френски лицей в престижния цариградски квартал „Галата“. Годишите, прекарани в лицей, не само му дават възможност да усвои френския език, но и да следи отблизо борбата на своите сънародници за самостоятелна църква, да се запознае с видни български възрожденци – Петко Славейков, Константин Величков, Павел Бобеков. За пръв път тук той се докосва до литературното творчество на Любен Каравелов. Поради изострените отношения между Турция и Франция управата на лицейа премахва френския език от учебната програма и заменя френските преподаватели с турски. Именно това обстоятелство, както и здравословните проблеми, кара младия Тодор да се завърне в родната Копривщица през 1871 г.

В света на революционерите

За начало на революционната дейност на Тодор Каблешков се смята краят на 1871 г., когато е първата му среща с Васил Левски. Това запознанство е преломен момент в живота му и той без колебание прави своя избор – посвещава се на освободителната борба. В самото начало на 1872 г. по негова инициатива се създава дружество „Трудолюбие“, което си

поставя за цел „икономическо и културно издигане на народа“. Всъщност дружеството служи за прикритие на местния революционен комитет. Т. Каблешков развива активна агитационна дейност в околните села, интересува се живо как тече подготовката за въстанието.

През 1873 г. по препоръка на Теофан Райнов Тодор Каблешков постъпва като ученик телеграфист при Одринската станция на Барон-Хиршовата железница. По време на обучението си той не оставя настрана революционната дейност. По австрийската поща той например получава революционната преса на българската емиграция. В Одрин Т. Каблешков създава патриотичен кръжок за учениците от тамошното българско училище. През пролетта на с. г. в българската църква „Св. Костадин“ те организират шумна демонстрация, на която запяват песента на Добри Чинтулов „Вятър ечи, Балкан стене“ за ужас на местните български първенци и духовенство.

След завършването на обучението си благодарение на отличното си образование, интелигентност, владеенето на френски език и с препоръката на влиятелни българи Тодор Каблешков е назначен за началник на жп гарата в Белово – длъжност, която по това време е била на практика недостъпна за българи. Новата работа му дава възможност да следи движението на турските войски до селища с местни комитети и да предупрежда тамошните дейци.

През 1875 г. Тодор Каблешков напуска добре платената си работа на началник-гара и решава да се посвети изцяло на революционната дейност. Той обикаля редица български селища, за да следи подготовката на въстанието, създава читалища, в които се извършва революционна дейност, на други места изгражда или възстановява създадените от Васил Левски комитети (главно в Средногорieto). По време на краткото си пребиваване в Копривщица той среща любовта на живота си, сопотската учителка Мария Българова. Тя става

Родната къща на революционера

негов доверен човек в революционното дело – на нея е възложено да ушие революционното знаме. След Освобождението тя кръщава едно от децата си на името на своя любим – Тодор, и до края на живота си (1919 г.) пази неговата снимка. Иван Вазов я използва за прототип при изграждането на образа на Рада Госпожина в най-известния си роман „Под игото“. В края на 1875 г. участниците в Гюргевския революционен комитет решават през пролетта на следващата година да вдигнат въстание. Българските земи са разделени на четири революционни окръга начело с главни апостоли и техни помощници, които трябва да ръководят подготовката. Тодор Каблешков е един от помощник-апостоли в Четвърти (Панагюрски) революционен окръг. Заедно с един от двамата главни апостоли, Панайот Волов, той посещава Клисурска и Карлово, селата около Калофер и Шипка, където създават местни комитети. При подготовката на въстанието Т. Каблешков е недоволен от недостатъчно усърдната работа на някои комитетски дейци и даже демонстративно си подава оставката. Постъпката му е по-скоро психологически ход с цел да ги убеди да не изоставят започнатото дело. На провело се тайно събрание на комитета в Копривщица се създава Военен съвет, който отговаря за избухването на въстанието. За негов председател е избран Тодор Каблешков. Той е и един от тримата делегати от Копривщица, които трябва да присъстват на събранията в местността Оборище в средата на април, на което участниците определят датата на въстанието. Поради здравословни причини Т. Каблешков не успява да отиде.

Участието на Тодор Каблешков в Априлското въстание

Малко след събранията в Оборище един от участниците, Ненко Терзийски от с. Балдево, съобщава на властите в Пазарджик за готвеното въстание. В Панагюрище и Копривщица са изпратени турски военачалници, за да арестуват местните ръководители. На 20 април Неджип ага отива в дома на Тодор Каблешков и с хитрост се опитва да го арестува. Благодарение на смелостта и невероятното самообладание на Анна Каблешкова и сестра му Парашкева Каблешкова, които му поднасят кафе и сладко и хладнокръвно разговарят с него, Каблешков успява да се измъкне през задната порта на къщата. Той събира останалите съзаклятници и всички единодушно решават да вдигнат въстанието незабавно. На Калъчевия мост при Бяла река въстаникът Георги Тиханек гръмва първия изстрел, с който прострелва едно от заптиетата и така дава началото на въстанието. Т. Каблешков пише прочутото „Кърваво писмо“ до революционерите в Панагюрище и останалите селища в Четвърти революционен окръг, известявайки ги за избухналото въстание и призовавайки ги да последват примера на Копривщица. В първите дни на въстанието Т. Каблешков организира отбраната на Копривщица, нареждайки да се завардят проходите, за да се попречи на турците да проникнат в града. Известията за жестокото потушаване на въстанието в околните селища оказват въздействие върху бойния дух на въстаниците и част от местното население. Част от копривщенските първенци затварят ръководителите на въстанието, сред които и Т. Каблешков, за да демонстрират пред турските власти своята вяроност. С помощта на дошлите от Панагюрище въстаници те са освободени и се изтеглят в Стара планина. Башибозушките орди тръгват по следите им и ги залавят в околностите на троянското село Чифлик. Тежките рани, мъченията, разклатеното здраве не сломяват духа на Т. Каблешков. По време на разпитите той се държи достойно и не губи самообладание. „Аз знам, че вие не ще дадете правдини на нашия народ и мене ще осъдите на смърт. Но след мене ще дойдат други и тях ще уни-

ете, ще изколите и обесите десетки и стотици хора, но това ще заинтересува Европа и тя ще ви наложи да дадете свобода и правдини на нашия народ“, заявява той смело пред турските следователи. В Габрово Т. Каблешков е затворен в една от стаите на местния конак. Властите се надяват да получат от него признания, като го оставят при по-добри условия. На 17 юни 1876 г. с висящия на стената турски пищов безстрашният апостол прави своя избор, оставайки завинаги в света на безсмъртните герои от драматичната 1876 г. и в паметта на бъдните поколения.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от НБКМ

Снимки: Красимира Мархалева

Паметник на Тодор Каблешков в Копривщица

Накратко

Номинараната за Оскар и носителка на „Златен глобус“ за ролята си на Тютар във филма „Борат 2“ българска актриса Мария Бакалова стана кръстница на българския военен научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“ в Пункта за базиране във Варна. Името на кораба бе избрано сред над 250 предложения. Корабът ще осигурява пренос на материалите, с които ще се строи новата антарктическа база на ледения континент.

Филмът на Мина Милева и Весела Казакова „Жените наистина плачат“ (*Women Do Cry*) попадна в селекцията на кинофестивала в Кан в секцията „Особен поглед“. Той е копродукция между България

Снимка: архив на Раиса Щурм

Мария Бакалова

и Франция. В него участват Мария Бакалова, Ралица Стоянова, Добриела Петрова, сестри Казакови и др.

„Златни пясъци“ са в годишната класация на най-добрите 50 плажа в света на международния уебсайт Big 7 Travel. Българската плажна ивица се нарежда на 38-то място, непосредствено преди Agiba Beach в Египет и Iranema Beach в Rio de Janeiro /Бразилия/. Първо място спечели Vaeroy Beach в Норвегия. „Златни пясъци“ е един от 13-те български плажа, покриващи международния стандарт „Син флаг“ за 2021 г.

Открита е част от смятания за унщожено творчески архив на писателя, публицист и дисидент Георги Марков (1929 - 1978). В държавния архив в Перник е постъпило дарение, направено от Емил Първанов Ваклинов - братовчед на писателя по майчина линия. Дарението от документите включва негови авторски сценарии: „Аз бях той“ (1968); „Атентат в затворена улица“ (1968), „Среднощните чадъри“ (1969) и отхвърлените от цензурата „Асансьорът“ (1967) и „Покривът“. Архивът включва още разкази, новели, статии, дневник от периода 1965 - 1968 г.

На 33-ия фестивал за късометражно и анимационно кино в Дрезден филмът „АЙВА“ на Венета Андрова спечели статуетката „Златният конник“ в категорията за международен анимационен филм и награда в размер на 7 500 евро, предаде „Дойче веле“. 13-минутният филм разказва за АЙВА – художничка робот, която в творчеството си разглежда темата за мъжествеността в нейните разнообразни форми и нюанси.

Доц. д-р Мария Баръмова от Историческия факултет на Софийския университет е била удостоена с Наградата на Берлин-Бранденбургската академия на науките (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften) за 2021 г. Доц. Баръмова е преподавател по Нова балканска история към катедра „История на Византия и балканските народи“ в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Отличieto се връчва на всеки две години на изследовател от Източна и Югоизточна Европа за изключителни научни постижения в различни академични области и е финансирано от Фондация „Перегринус“ (Рудолф Маймберг).

Непоказвани документи и снимки разгромяват митовете, свързани с Илинденско-Преображенското въстание. Според Евгений Еков, главен експерт в „Централен държавен архив“ на Държавната агенция „Архиви“, документите са от фондо-

вете на членове на главния щаб на въстанието Анастас Лозанчев, Дамян Груев, Михаил Герджиков, както и от фондове на Македонските патриотични организации и на Иван Михайлов. Те са свързани с начина, по който е взето решението за обявяването на Илинденско-Преображенското въстание, за помощта, която оказва българската държава при подготовката и вдигането на въстанието, за някои от ръководителите и четите, които участват в него (news.bg).

Георги Господинов е тазгодишният носител на наградата „Цинклар“ за майстор на късия разказ, връчвана от Асоциацията на датските писатели. Отличieto се дава на две години на световни и датски писате-

Георги Господинов

Снимка: Уикипедия

ли за приноса им в жанра на разказа. Призът е в размер на 100 000 датски крони. Наградата е признание и за преводачката Хеле Далгор, превела сборника с разкази „Сляпата Вайша“ и романите на Господинов („Жанет 45“).

На Илинден (2.8.2021 г.) в Благоевград е открит бюст-паметник на българската революционерка Мара Бунева. Мара Бунева (1902 - 1928) е член на ВМРО. През януари 1928 г. тя застрелва сръбския юриконсулт Велимир Прелич, отговорен за Скопския студентски процес срещу дейците на Македонската младежка тайна революционна организация, които са брутално изтезавани поради българското си самосъзнание. След покушението Мара Бунева се самоубива. Паметната ѝ плоча в Скопие е многократно разрушавана и поругавана.

Слънчева храна

Сърцето пее, когато вършим нещо любимо

Много пъти ни се струва, че сме на ръба на силите си – и тогава се налага да си припомним нещо важно! Че всъщност работата, заниманията ни са плод на собствения ни избор. Направили ли сме го с чисто и открито сърце, значи влагаме в нея най-доброто от себе си. Разбира се, има моменти, когато яснотата се губи, но причината се крие в друго...

И на най-любимите занимания е хубаво да дадем мъничка почивка. Да ги оставим за кратко настрана. Да се запилеем из живота. А като се върнем към тях, да усетим удовлетворение. И заедно с това – благодарност.

И на един човек да помогнем, е достатъчно

Усещането, че си полезен някому, наистина е невероятно. То говори и за собствената ни зрялост. Надрасли сме вече желанието да ни е добре – и искаме на първо място да помогнем на другите.

Точно човек, който помага, е и най-вдъхновен за живота... Сърцето му е най-голямо. Още е тук, на Земята, но сякаш лети.

Пък и благодарността в чуждите очи е изключително зареждаща. В нея винаги има нещо дълбоко затрогващо. Съзрем ли я, значи сме прозрели защо сме на земята. Заради любовта.

Сърцето пее, когато вършим нещо любимо

Офлайн ни е също добре

Става дума за това да намерим моменти във всекидневието си, в които да оставим настрана непрекъснатото общуване.

И да се отдадем на едни такива старомодни занимания – да постоим навън, да се разходим или пък да преровим например старите снимки.

Свикнали сме да сме винаги в контакт, но това постепенно променя ритъма на мозъка ни. Много по-напрегнати сме и сякаш нещата се случват невероятно бързо. Именно затова напоследък се говори за състоянието офлайн.

Офлайн ни е също добре

И на един човек да помогнем, е достатъчно

Изключете всичко и ще почувствате разликата. Пък и офлайн светът обикновено е само наш. Усеща се само и единствено със сърцето.

Светлина сме за някого в живота

Трудно е да го повярваме, но по правило е така... Така е устроена Вселената.

Понякога обаче пропускаме да го осъзнаем, товарим се с черни, тежки мисли и виждаме само лошото. А колкото повече светлина носим в себе си, толкова повече ще вдъхновяваме и съществата, които ни се доверяват. Светла нишка ще остава в дните ни, а от нея ще израства нещо голямо... Любовта.

Красимир Проданов

Ропотамо – точката на безвремието

Частича българска джунгла оцелява и в нашето време

Реката всъщност неизменно свързваме с морето. Защото обичаме точно онова място, където двете образуват едно цяло. Една шир, способна да успокои всяка мисъл, да утешаи всяка болка. Но има и още неща, които си заслужават... Затова ви каним на необикновена лятна разходка.

Ропотамо е къса – под 50 км

Природата е почти недокосната

Многото амбициозни планове като по чудо подминават района – може би и защото е защитена зона от екологичната мрежа Натура 2000. Това осигурява живот на много дивни създания и запазва автентичния вид на местността. Ропотамо се вие през нещо като нашенски вариант на джунгла, а накрая попада в прегръдката на морето. Точно плажът край устието на реката ни очарова преди години – и оттогава е нещо като ритуал да се добирате от време на време дотам. При това го правим по нашия леко див и несигурен начин – озоваваме се с помощта на обществения транспорт в района на Аркутино. Следва разходка по тамошния плаж – също красив, но с малко повече следи от хора. Наоколо са дюните, които в късния август са като във филм от някоя индианска пустиня. Тлеят и даже... бодат заради многото изсъхнали растения, но пак е хубаво. Поемаме по пясъчната пътека и след малко се озоваваме по ниските хълмове – там, където Странджа

отива на гости на морето. От време на време и пътеката изчезва, та нищо чудно бодлите да ни разколебаят – връщаме се и намираме друга. Вървим, а насреща ни гордо е изправила глава Баба Костенурка. Преместваме я внимателно и продължаваме...

Аркутино също е райско кътче

И да, всичко това се случва в България

Вървим, докато пред нас не се ширне заливът с устието на реката. Наричат и плажа точно така, *Устието на Ропотамо*. Знаем, че може да се стигне сравнително нормално откъм *Приморско*, с кола и пеш, но честно казано, не е за нас. Предпочитаме по дивия маршрут, защото приключението е истинско. А и вятърът, който напире под летните фланелки във високите точки на маршрута, наистина е неустоим. Летен и солен, просто прелестен... и криещ толкова хубави спомени.

На плажа може и да срещнете някого, но е възможно и да сте напълно сами. От време на време се провижда туристическо корабче, което доближава по реката до морето, но бързо се връща обратно.

Опитвали сме и друго – да вървим по реката в посока, обратна на морето. Изведнъж попадаме в птичи рай, а само стари рибарски колиби напомнят, че светът все още съществува. Друг път пък е било непоносимо – заради жегата и влагата. Няма и глътка въздух; тогава остава само да

се възхищаваш на природата – какво разнообразие цари в нея, как се приспособява към климатичните особености... Просто малка *Амазонка*, но някъде на югоизток, в България.

Предложения за разходка

Ако искате идея за пътешествие, свързано и с историята, може да тръгнете към Устието на Ропотамо именно откъм Приморско. По пътя да се отбие до *Беглик Таш* и *Долмена*, а после да завършите деня на морския бряг. Сигурно ще ви подежда като пречистване.

Има и друга възможност... Ако отправната ви точка е Аркутино, да влезете в района на самото блато, което също е важно местообиталище. Честно казано, сърце не ни дава да го наречем туристическа атракция – нали е дом на толкова много същества. Но е хубаво, наистина е хубаво, ако обичате да наблюдавате природата. Блатото – защото то си е на практика блато, е особено красиво, когато се покрие с водни лилии. Може да видите какви ли не твари, например отново костенурки, но сега водни. Казват, че е уникално и заради рибата джудже във водите му, но признаваме, че... точно тя май ни е убягнала. Цялата разходка – от Аркутино, през тамошния плаж и хълмовете, та до Устието на Ропотамо, може да отнеме и ден. Провизиите са задължителни. Доброто настроение – също. Жаркото и задушно лято ще ви се струва първо непоносимо, но после... някак неусет-

Един от заливите по склоновете наоколо

но ще се почувствате деца на Тарзан. Честно казано, също толкова голямо приключение – поне за нас, се оказва после и завръщането от райското кътче. Системата ни на обществен транспорт е такава, че не познава спирки със заслони, какво ли остава за някакви разписания. Та обикновено разходката се проточва и с още време, в което проучваме старателно пътния трафик... докато не ни огрее късметът под формата на някоя „царевска“ маршрутка.

Повече въздух за природата

Наскоро се разбра, че има предложение защитената зона на Ропотамо

да се увеличи – в района на плаж Корал и в местността Аркутино. Зарадвахме се, защото това означава глътка въздух за природата. Каквото и да си говорим, трудно ни е да я опазваме. Веднага срещнахме и мнението колко е вредна *Натура 2000*. Но нашето впечатление е обратното... А доказателството е, че... се разхождаме по една пътека с костенурка. Поздравете я, ако и вие я срещнете при вашите приморски странствания лятото. България е красива – и ви очаква!

Предложение за морска разходка от Деница и Краси Проданови

Реката се влива спокойно в морето

Човек и природа са в хармония тук

Снимки: Деница Проданова

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Facebook: Bulgari Vazraždane

Българска брой 3/2021

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Шурм, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Ели Мандажиева

Дизайн: Владислав Цонев

Година 20, брой 3/2021

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v Česke republice

Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 3/2021

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

221 419 838, 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XX

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 3/2021

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

**Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229**

Благотворителна кампания ČEŠTÍ BULHAŘI MIKULČICÍM

Микулчице след торнадото
Източник: ЈМК

Представителят на българското малцинство в Съвета за националните малцинства към правителството на Чехия Георги Бечев се обръща към всички българи, живеещи в Чешката република, с призив за подпомагане на засегнатите от природното бедствие, което нанесе катастрофални щети в Южна Моравия.

Той призовава да проявим солидарност с Микулчице – „място, свързано с кирило-методиевската традиция и поради тази причина и място, което е толкова мило на българите, живеещи в Чехия“.

Микулчице има открита банкова сметка в ČSOB, a. s., публикувана на

официалната уебстраница на Микулчице:

<https://www.mikulcice.cz/>,

и на сайта на банката:

<https://www.csob.cz/portal/firmy/bezne-ucty/transparentni-ucty/ucet/-/ta/299222440>

В полето „Бележка за получателя“ (Zpráva pro příjemce) е добре да се попълва текстът ČEŠTÍ BULHAŘI MIKULČICÍM, за да е ясно, че дарението е направено като част от инициативата на българската общност. Така ще може да се установи и общата сума, събрана от българската общност в Чехия за Микулчице.

Сдружение „Възраждане“

в рамките на Дните на българската култура

представя книгата на д-р Красимира Мархолева
„История на пражкото студентско дружество
„Българска седянка“

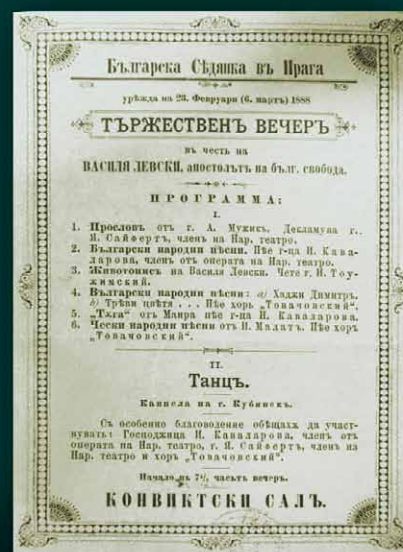
11.10.2021 г. от 18 часа

Дом на националните малцинства
„Воцелова“ 602/3 Прага 2

Красимира Мархолева

ИСТОРИЯ НА ПРАЖКОТО СТУДЕНТСКО ДРУЖЕСТВО „БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“ (1880 – 1954)

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици
Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2
Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Spolek Vazražďane

*za finanční podpory Ministerstva kultury
České republiky a Magistrátu hl. m. Prahy*

v rámci Dny bulharské kultury
pořádá výstavu

20 let Vazražďane

24.09 – 2.10. 2021

DNM, Vocelova 3, Praha 2

MINISTERSTVO
KULTURY

PRA HA
PRA GUE
PRA GA
PRA G